

ספר

שולחן שמואל

שורשי הלכה וענפיה

אחרונים עד
אחרוני דורנו

מרח"ש
והרמ"א

מקרא, משנה, גמרא
ראשונים

על סדר השולחן ערוך

מקוואות

הספר מכיל את הסימנים הנצרכים ללימוד הלכות מקוואות.

בעריכת הספר הושקעה מחשבה רבה כדי שיהיה קל להבנה, ולשינון מהיר של החומר (דבר שהוכיח את עצמו בספר הקודם על 'חופה וקידושין'). הסוגיות פורקו לנקודות, ובכל נקודה הובאו המקורות ושיטות הפוסקים בצורה ברורה.

הספר מביא בשורשי הלכה את מקורות הדינים: מקרא, משנה, גמרא וראשונים (מהבית יוסף) ומראה את השתלשלות ההלכה (שו"ע והרמ"א) מתוך המקורות. משם **בענפי ההלכה** מובאים האחרונים ואחרוני האחרונים (המפרשים על הדף, כולל פתחי תשובה) עד תשובות אחרוני דורנו.

בנוסף תמצא בסוף כל סימן את סיכומי בצורה מקוצרת (דבר המקל מאוד בשעת החזרות), שאלות חזרה והתשובות ממבחי הרבנות. וכן עיונים, הרחבה, בנושאים מסוימים למעוניין להעמיד יותר.

עוד נוסף בסוף הספר פרק על מקוה ואוצרותיו, ובו מתוארים אופן בניית המקוה עם אוצרות זריעה והשקה.

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים ירושלמי

שנת התשע"ה ירושלים

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספר "שולחן שמואל" על
 "חופה וקידושין", "מקוואות". וכן את ספרי
 "מעגלי החיים" במחיר מוזל, ליחידים
 ולקבוצות
 אצל המחבר
 בטלפון: 02-5811133
 בפלאפון: 054-8456-923

הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת
 מעלות דפנה 133/3 ירושלים
 מיקוד - 97762

מקוואות

הקדמה

השם ברחמיו הרבים יצילנו מכל חטא עון ואשמה, ויטהרנו אמן.

טעם שהמים מטהרים

ספר החינוך (קעג): בטעם המים שיטהרו כל טמא, אחשוב על צד הפשט כי הענין הוא כדי שיראה האדם את עצמו אחר הטבילה כאילו נברא באותה שעה, כמו שהיה העולם כולו מים טרם היות בו אדם, וכמו שכתוב [בראשית א', ב'] "ורוח אלהים מרחפת על פני המים", ויתן אל לבו בדמיון כי כמו שנתחדש בגופו יחדש גם כן פעולותיו לטוב, ויכשיר מעשיו, וידקדק בדרכי השם ברוך הוא. **ועל כן** אמרו חכמים, שלא תכשר הטהרה במים שבכלי, רק במים חיים או מכוונסין שהן על קרקע ולא בכלי מכל מקום, כדי לתת אל לבו במחשבה כאילו העולם כולו מים, והוא נתחדש בעלותו מהן כמו שאמרנו. **ואם** יהיו המים בכלי, או אפילו עברו על כלי, לא יתכן הענין הזה שאמרנו אל מחשבת הטובל, כי יש גבול אל כל אשר הוא בכלי שהוא מעשה ידי אדם, ועל כן לא יחשוב בטובלו בכלי, כל העולם למים כאשר בתחילה ושהוא נתחדש לשעתו. והשומע ישמע והחדל יחדל.

ולמקוה המים קרא ימים

מגיד משרים (פרשת ויקהל): המעיין בא ממקור עליון, שהוא נחלה בלא מצרים, שאין

אשריכם ישראל

יומא (פה): אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין, מי מטהר אתכם - אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו) "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם". ואומר (ירמיהו יז) "מקוה ישראל ה'", מה מקוה מטהר את הטמאים - אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל.

טומאה וטהרה דברים רוחניים

רמב"ם (מקוואות יא, יב): דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן, ואין מדברים שדעתו של אדם מכרעתו והרי הן מכלל החוקים, וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא, שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים אלא גזירת הכתוב היא והדבר תלוי בכוונת הלב.

ולפיכך אמרו חכמים טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל, ואעפ"כ רמז יש בדבר כשם שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור - הרי הוא אומר, "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם",

מגלה עמוקות: מ' סאה במקוה כנגד מ' יום של קבלת התורה, כמו שבכל סאה יש ו' קבין ובכל קב יש ד' לוגין, כן בכל יום ד' עיתים, ובלכ עת ו' שעות. **וכמו** שבמקוה יש תתק"ס לוג, כך יש בארבעים יום תתק"ס שעות, וכן היו הלוחות משקלם מ' סאה. וע"כ מועיל מקוה להשגת התורה כמו שכתב המהרש"ל.

טהרה ע"י מים

לפי חכמי האמת ד' כיתות טומאה שורות על הטמא, וכדי להעבירם צריך מים. **וטעמו:** הטומאה היא רוח, דכתיב "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכריה יג, ב). ורוח אין טיבעה להכנס למים דכתיב "ורוח אלוקים מרחפת על פני המים". ולכן כשנכנס הטמא למקוה נשלף ממנו אותו רוח טומאה. ולכן צריך לטבול כל גופו בבת אחת שלא יהיה אחיזה לטומאה בחלק שלא נטבל, ויחזור וישרה על האדם (חסד לאברהם).

סוד המקוה

ספר הציוני לתורה (פרשת שמיני): מים שאובים פסולים למקוה, כי האישה הדבוקה בבן זוגה ולא מקבלת מאחר, נותנת כוח בשכינה, ולא מים שאובים ממקום אחר. **מי** גשמים באים מהשמים, אומנם מים שאובים הם מרוח טומאה, לפיכך פסולים המקוה.

בו אחיזה לסטרא אחרא. ולכן מטהר בזחילה ובכל שהוא. **אבל** מי גשמים (שהוא מקור התחתון) סובב אותה סטרא אחרא, ולכן אינו מטהר בזחילין וצריך מ' סאה, כיון שהוא מוגבל.

כ"כ מצודת דוד: "ולמקוה המים קרא ימים", יש כאן רמז, להורות שיש שני מיני ימים:

הים העליון אשר בעולם הרוחני שנקרא ים', והוא הנהר אשר לא יכזבו מימיו. וזהו המעיין שרומז לים העליון שמטהר בכל שהוא, כי מים אלו אין להם סוף, ולכן מעיין נקרא 'מים חיים' הנותנים חיים לכל העולמות.

ויש גם ים תחתון שהוא המקוה, שאין מטהר אלא באשבורן כיון שהוא מוגבל. וצריך מ' סאה כנגד ד' נהרות הנמשכים למקוה.

ועוד המים רומזים לחסד, לפיכך הם מטהרים כל טומאה, דכתיב "בחסד ואמת יכופר עוון", ואין טומאה אלא מצד העוון.

סוד מ' סאה

הרקאנטי (פרשת מצורע): סוד עניין הפסוק "ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה" (שמות לד, כח), שבכל יום למד סאה אחת משפע היוצא מברית העליון, נמצא שקיבל מ' סאה.

ופירש הלבוש – דברית העליון כלול מ ד' רגלי המרכבה, וכל אחד מהרגליים כלול מעשר ספירות, הרי ארבעים.

סימן רא: דיני המקוה ומימיו

ובו עה סעיפים

➤ הנושאים בסימן זה:

סעיפים	הנושאים	
א - ג.	מתי מקוה/מעין מטהרים.	1.
ד.	מקוה עכו"ם המושכר לישראל.	2.
ה.	דין הימים.	3.
ו - ט.	כלי במעין או מקוה.	4.
י - יד.	מעין שהעבירוהו ממקום למקום.	5.
טו - כד.	מים שאובים.	6.
כה - כט.	שינוי מראה.	7.
ל - לג.	מקוה משאר דברים (שאינם מים).	8.
לד - מא.	הבאת מים למקוה ע"י אמצעי, הוויתו ע"י טהרה.	9.
מב - מג.	המניח כלים ונתמלאו מים.	10.
מד - מט.	המשכה.	11.
נ - נא.	זחילת מים מהמקוה.	12.
נב - ס.	עירוב והשקת מקוואות.	13.
סא - סב.	אופן הטבילה במקוה.	14.
סג - סד.	טבילת בגדים במקוה.	15.
סה - עד.	ספקות במקוואות וטבילות.	16.
עה.	מקוה מים חמים.	17.

סעיפים א-ג: מתי מקוה/מעייין מטהרים

סעיף א: שיעור מקוה

סעיף א^א: אין האישה עולה מטומאתה ברחיצה במרחץ. ואפילו עלו עליה כל מימות שבעולם, עדיין היא בטומאתה וחייבין עליה כרת^ב. עד שתטבול כל גופה בבת אחת במי מקוה^ג. או מעיין שיש בהם ארבעים סאה...

❖ שורשי הלכה

❧ רחיצה במרחץ

א. רמב"ם (איסורי ביאה יא, טז): אין האישה עולה מטומאתה ויוצאה מידי ערוה עד שתטבול במי מקוה כשר... אבל אם רחצה במרחץ אפילו נפלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא אחר הרחיצה כמות שהיתה קודם הרחיצה בכרת, שאין לך דבר שמעלה מטומאה לטהרה אלא טבילה במי מקוה או במעיין. כ"פ הטור.

כ"פ שו"ע^א: אין האישה עולה מטומאתה ברחיצה במרחץ. ואפילו עלו עליה כל מימות שבעולם, עדיין היא בטומאתה וחייבין עליה כרת.

❧ טבילת במקוה

ב. עבודה זרה (עה:): "אך במי נדה יתחטא" (במדבר לא כג) מים שהנדה טובלת בהם, הוי אומר מ' סאה.

ובחגיגה (יא.): **תניא:** (ויקרא ט"ו), "ורחץ במים את כל בשרו". **במים** - במי מקוה. **את כל בשרו** - מים שכל גופו עולה בהן.

❧ טבילת במעיין

ג. תורת כהנים (שמיני פרשה ט): **תניא** אילו נאמר (ויקרא יא, לו) "מקוה מים יהיה טהור" יכול אפילו מילא מים על כתפו ועשה מקוה לכתחילה יהיה טהור, תלמוד לומר 'מעין', מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים. **אי** מה מעיין מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא, תלמוד לומר 'אך מעין', מעיין מטהר בכל שהוא והמקוה במ' סאה. **אי** מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין תלמוד לומר 'אך מעין', מעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן.

❧ האם צריך מ' סאה במעיין

- **ראב"ד** – אין צריך מ' סאה במעיין לטבילת אדם (רא"ש – מ"מ בעין שיתכסה כל גופו בבת אחת). כ"כ ב"י בדעת הרמב"ם (שם הלכה ו).
- **ר"י** – אף במעיין בעיני מ' סאה, ומ"ש מעיין מטהר בכל שהוא הוא לכלים ולא לאדם.

[**והראיה** חגיגה(כב.): דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעיני מ' סאה (פרש"י – והמים הנובעין כאן באין מנהר גדול, ולא חשבינן כמחובר, דבעינן ארבעים סאה במקום אחד).

מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים, והני בארות הם עשויים בידי אדם, האי 'בידי שמים' לא קאי אחפירת קרקע, אלא אהויית המים שנתהוו שם בידי שמים, לאפוקי מילא בכתף (דהוי מים שאובים).
וכן נראה מבעל תרומת הדשן (סי' רנח) ומדברי תשובות (המיוחסות) להרמב"ן (סימן רל"א).

❖ ענפי הלכה

א. "כל מימות שבעולם"

ט"ז(א): אפילו נתנה עליה דרך שפיכה ט' קבין (טבילת עזרא), שלתפילה מהני, לעניין נדה לא מהני.

ב. "במי מקוה"

✎ האם צריך מים חיים לטבילת נדה

מקוואות(א, ח): למעלה מהן מים חיים שבהן טבילה לזבים והזייה למצורעים וכשרים לקדש מהן מי חטאת.

משמע רק לזבים ולא לזבות ונידות.

ועוד תוספתא (זבים ג, א): חומר בזב שאין בזבה, שהזב טעון ביאת מים חיים והזבה אינה טעונה ביאת מים חיים.

ופירש הרמב"ם – שהוא הדין לנידה א"צ מים חיים.

ש"ך (א): במי מקוה - היינו מי גשמים שנקוו לגומא, שאין צריך מים חיים (מעין) רק לזב (ולא לנידה וזבה) כמ"ש רמב"ם והטור.

✎ איך אפשר לדעת אם הוא מעיין

לחם ושלמה (לחם ס"ק עד): הסימן להבחין אם הם מי מעיין ולא ממקום אחר: אם המים

משמע דמיירי במעיין (ובעינין מ' סאה), שבמקוה לא שייך חלחולי מחלחלא, אלא במעיין שגידי המים מתחברים תחת הקרקע.]

כ"פ הרא"ש – שהרי שיעור כל גופו מתכסה שיערו חכמים מ' סאה (ל"ש מקוה או מעין).

כ"פ הרשב"א והר"ן – להחמיר באיסור כרת.

[**סיכום:** שיעור במים במעיין לצורך טבילת אדם **ראב"ד** – כל שהוא ובלבד שכל גופו מתכסה במים בבת אחת. כ"פ רמב"ם.

✓ר"י – מ' סאה. כ"פ רא"ש, רשב"א והר"ן]

פסק שו"ע כ"י: "או מעיין שיש בהם ארבעים סאה."

✎ צירוף מי המעיין

ב"י: נראה שאם יש בצירוף כל הזחילה שבמעין יחד מ' סאה – מהני טבילה לאדם ולכלים. כן משמע מרש"י.

[**והראיה:** תוספתא (מקוואות ד, ו): איזו היא חרדלית מי גשמים במדרון (קטפרס), רואים אותם אם מתחילתן עד וסופן יש בצירוף מ' סאה מטבילין בהן, ואם לאו אין מטבילין – דברי ב"ש. ובית הלל אומרים – אין מטבילין עד שיהא לפניו עוגל (מים מכונסים) מ' סאה.

הרי שצירוף בזחילה מהני לב"ש. ואף ב"ה שחולקים היינו משום קטפרס (מדרון) דלא הוי חיבור או משום שנוטפין לא מטהרין אלא באשבורן. אבל מעיין שלא במדרון לכו"ע מצטרף הזחילה.]

✎ חפירת בארות בידי אדם

מהרי"ק: בארות שנעשו בידי אדם (פירוש שנחפרו ע"י אדם) והמים נובעים מהם, אף שהמעין לא יוצא מהבור – דין מעיין גמור יש לו (מים חיים לטהר זבים ומצורעים). **אף** על גב דאמר בתורת כהנים (שמיני ריש פרשה ט)

כ"פ משנה הלכות (חלק טז, מט) – המים שבמדרגות אינן משלימים למ' סאה, מכל מקום אינם פוסלים המקוה אם יש בו מ' סאה.

טבילת כלים במעיין

פסחים (יז.): רביעית חזי להטביל מחטין וצינוריות.

ובנזיר (לח.) – בטלו רבנן לזו (טבילת כלים ברביעית).

תוס': ה"מ במקוה, אבל **המעין** לא ביטלו טבילת כלים אפילו בפחות מרביעית (והמרדכי: אף במעיין רק ברביעית ולא בפחות)

כ"פ הט"ז (א) – דוקא אדם בעינן מ' סאה אף במעיין, אבל לכלים מועיל טבילה במעיין כל שהוא (כמ"ש הטור).

והש"ך (מב) – מרן לא הזכיר טבילת כלים בכל שהוא, כיון שאין דין טומאה בימינו. ומה שטובלים כלים מהגוי לכו"ע בעינן מ' סאה גם במעיין (כמ"ש שו"ע יו"ד קב"א).

אדם קטן שמתכסה בפחות

מארבעים סאה

ש"ך (ג): אף אדם קטן שמתכסה בפחות מארבעים סאה אין הטבילה עולה עד שיהיו מ' סאה (טור והפוסקים).

אגרות משה (יו"ד סו): שיעור מדידת המקוה לפי אצבע של בני אותו הדור.

בוקעים דרך נביעה מלמטה למעלה ולא מן הצדדים, וגם המים מעלים גלים או נובעים ממקום אחד נביעה שווה תמידית. וכן אם המים יוצאים מבין הסלעים.

ג.

"או מעיין"

ש"ך (א): בארות הנובעים הם מעיין גמור (אף שנחפרו ע"י אדם) כמ"ש מהרי"ק בשם תה"ד ות' הרמב"ן.

חיוב מ' סאה דאורייתא או דרבנן

■ **חזון איש (יו"ד קלו ס"ק ב)** – רוב הפוסקים ס"ל מ' סאה במקוה הוי דאורייתא. ומה שאמרו בנזיר (לח): ביטלו שיעור רביעית ממקוה והעמידוהו על מ' סאה, דמשמע שהוא מדרבנן, ה"מ לכלים, אבל טבילת אדם בעי מ' סאה **מדאורייתא**.

■ **אומנם הב"ח** בדעת הרא"ש ורשב"א – אף באדם הוי מ' סאה **דרבנן**.
מ"מ החזון איש – דחה דבריו.

האם צריך מ' סאה חוץ מהמים

שעל המדרגות

חלקת יואב (יוד קי"א): מים שבמדרגות נחשבים קטפרס ואינם חיבור, אלא אם כן יש במקוה מ' סאה חוץ מהמים שבמדרגות.

סעיף א2: ושיעורם, אמה על אמה על רום שלש אמות במרובע,

ה. באמה בת ששה טפחים וחצי אצבע.

ו. ואם הוא רחב יותר ואינו גבוה כל כך, כשר אם יכולה להתכסות כל גופה בהן בבת אחת (כ"כ ר"ו).

ז. וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וקי"ח אצבעות בגודל ועוד חצי אצבע
 (כלומר 44,118.5 אצבעות).

ח. וצריך שיהיה החרץ שבו המים גדול יותר משיעור זה, כדי שכשתכנס הטובלת ויפחתו המים ישארו שם ארבעים סאה (תוס' פ' ערבי פסחים).

שורשי הלכה

שיעור מקוה

ז. חגיגה(יא.): וכמה כל גופו בבת אחת? אמה על אמה ברום ג' אמות, ושיערו חכמים מי מקוה מ' סאה.
ב"י: משמע בעירובין (כג.) דהוי אמה על אמה ברום ג' אמות בריבוע (שהוא יותר גדול) ולא בעיגול.

כתובות(קד.): מ' סאה חסר קרטוב אינו יכול לטבול.

כמה קרטוב

רשב"ץ בשם אחד המחברים – משקל דינר (ואם חסר פחות מכאן כשר).
אבל הב"י – לאו דוקא קרטוב, אלא אפילו חסר כשלהו פסול.

שיעור מקוה באצבעות

ז. רשב"ץ בשם הראב"ד: והאמה בת 6 טפחים, ובעיני אמה שוחקת (כשהאצבעות לא צמודות אחת לחברה בחוזק), וכן מוכח מעירובין (ג:), שכל שיעורי תורה להחמיר.
כ"כ הרשב"א – אמה שוחקת יתרה על העצבה (שהאצבעות דוחקות) חצי אצבע.
ב"י: ולמד כן מבכורות(לט:) שתי אמות היו במקדש, אחת יתרה על של משה חצי אצבע.

רבינו ירוחם (נכ"ו ח"ה רכה ע"ד): על שיעור דאמה על אמה ברום שלש אמות דהוא הדין אם יהיה רחב ואינו גבוה כל כך יועיל אם

יתכסה במים בפעם אחת

כ"פ שו"ע: ושיעורם, אמה על אמה על רום שלש אמות במרובע (חגיגה יא.),
באמה בת ששה טפחים וחצי אצבע (כמ"ש הרשב"א).

והוסיף דברי ר"י: ואם הוא רחב יותר ואינו גבוה כל כך, כשר אם יכולה להתכסות כל גופה בהן בבת אחת.

ז. בדק הבית: לפ"ז נמצא שיעור מקוה 44,118.5 אצבעות.

[**החישוב:** אמה = 6 טפחים. טפח = 4 אצבעות. נמצא אמה = 24.5 אצבעות.
מקוה = אמה על אמה על ג' אמות = $44,118.375 = 3 \times 24.5 \times 24.5 \times 24.5$ אצבעות.]

אולם בב"י כתב: 41,472 אצבעות!
ותירץ הש"ך – שבבית הבדק עשה חישוב של אמה = 24.5 אצבעות. ובב"י עשה החישוב של אמה = 24 אצבעות.
 [ולכן החישוב הוא: $41,472 = 3 \times 24 \times 24 \times 24$ אצבעות.]

גודל בור המקוה

ז. רשב"ץ (ח"א, יז, יא): וצריך שיהא בעוקה (בחור המקוה) חלל יותר מארבעים סאה כדי שכשיכנס הטובל ויעלו המים

וישפוך לתעלה 44 פעמים, וזהו שיעור מקוה (החישוב: כלי שנפחו $10 \times 10 \times 10 = 1,000$ אצבעות. 44 פעמים נקבל 44,000 אצבעות, שהוא שיעור מקוה).

ח. "ישארו שם מ' סאה"

✎ **יציאת מים מהמקוה** (פת"ש ס"ק ג)

■ **תש' מעיל צדקה** (ס' ל"ט): צריך שיהא החריץ גדול כל כך בענין שכשיכנס אדם לתוכה לטבול לא ישפכו מן המים חוצה ולא כלום, ואף אם יהיה בתוכה אלף סאין לא מהני מחשש זחילה, כמ"ש הרמ"א (נ): דיש להחמיר לכתחילה, אף אם ישארו מ"ס עד הסדק, צריך לסתום הנקב דלא ליהוי זוחלין. ומהב"ח משמע - שיש להחמיר אף דיעבד.

והוא הדין הכא יש להחמיר שתהיה המקוה גבוה כל כך שלא יצאו מן המים חוצה, שלא יהיו זוחלין.

■ **וחכם אחד** חולק עליו, שזה (כשיוצאים המים מחמת טבילה) לא מקרי זוחלין, שדוקא כשהמים יוצאים מעצמם (מקרי זחילה), ולא כשיוצאים ע"י הטובל.

כ"כ ש"ך (ל) – לא שייך זוחלין אלא כשזוחלין מעצמם, וכן בסדק, המים זוחלין מעצמן דרך הסדק והולכין ושוב אינם שבים ללכת, אבל אותם שיצאו על שפת המקוה מכח אדם הטובל, שמתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם, וכשיצא הטובל משם יחזרו המים למקומם הראשון, ודאי דבכהאי גוונא לאו זוחלין הן. וכן הוא בתשובת הריב"ש ריש סימן רצ"ב.

ת' **מעיל צדקה** – ודוקא אם כשיצא הטובל יחזרו המים למקומם לאו זוחלין הן מה שאין כן אם שוב אינם חוזרין ודאי הו' זוחלין.

ישארו מ' סאה במקוה. כ"כ ר' יהונתן. ב"י – ופשוט הוא.

כ"פ שו"ע: **וצריך שיעלה בתשבורת מ"ד אלף וקי"ח אצבעות בגודל ועוד חצי אצבע** (44,118.5, וכמו שחישב בבדק הבית).

והוסיף דברי הרשב"ץ: **וצריך שיהיה החריץ שבו המים גדול יותר משיעור זה, כדי שכשתכנס הטובלת ויפחתו המים ישארו שם ארבעים סאה.**

❖ ענפי הלכה

ד. "שיעורם"

שיעור מקוה תלוי במחלוקת כמה שיעור אמה:

לפי ר' חיים נאה 332 ליטר.

לפי חזון איש 648 או 816 ליטר (שו"ת חשב האפוד א, קג).

ויש מחמירים לעשות מקוה מטר על מטר על מטר, דהיינו 1,000 ליטר. וכן הציע האדריכל יוסף שנברגר (מחשש להתמעטות המים במשך הזמן).

עיין עיונים-9, שבסוף הסימן, עמוד 191, גילויים בעניין מחלוקת ר' חיים נאה והחזון איש במידות ומשקלות.

גובה המים במקוה: היום נהגו שגובה המים יהיו 120-125 ס"מ שהוא זרת מעל טבורה (כמ"ש הרמ"א רא"ס).

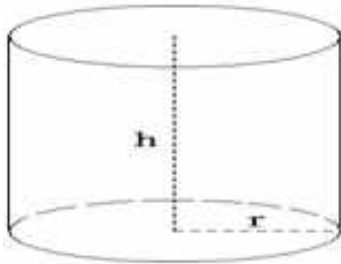
✎ לשער שיעור מקוה מעוקם

ברכ"י: אם קשה לשער מקום חפירת המקוה, כגון שהוא מעוקם, יקח כלי שגודלו 10 על 10 על 10 אצבעות, וימלאנו מים

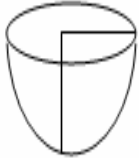
חישוב שיעור מקוה לא מרובע

[מקוה בצורת גליל; נפחו גליל ברדיוס r (פירוש הצי רוחב המקוה) וגובה h (פירוש עומק המקוה) הוא:]

$$V = \pi r^2 h$$

וזה צריך להיות
44,118.5 אצבעות.

מקוה בצורת חצי כדור:
נסמן r = רוחב המקוה ועומקו

נפח כדור שלם הוא:

$$V = \frac{4\pi r^3}{3}$$

ולכן נפח מקוה בצורת חצי כדור הוא חצי מכדור שלם.

סעיף ב1: טבילה במעיין או נהר הזוחלים

סעיף ב1: א. מי מעיין מטהרין אף בזוחלין (פירוש זוחלין נמשכים והולכים ואינן מכונסים), **מי גשמים אין מטהרין אלא באשבורן** (פירוש מקום עמוק שמתכנסים בו המים)

שנעשה על גבי קרקע. וכל שנעשה בבנין ואינו בכלים כשר. אם היה כלי אבן אחת חקוקה בכל מקום פסול. והוא שחקקו ולבסוף קבעו משום דהוה ליה כלים.

ב"י (סוף הסימן) - ואם נעשה המקוה ע"י כינוס אבנים אין דין כלי עליו וכשר לטבילה. כ"כ ד"מ (ס"ק יב).

כ"פ הרמ"א: ^ד מותר לעשותו על הגג, וכלכל שלא יהיה תוך כלי או חצן אחת שחקקו ולבסוף קבעו, אבל חצור חצנים הרבה לא מקרי כלי.

❖ ענפי הלכה

^ד. "חצנים הרבה... לא מקרי כלי"

אגרות משה (יו"ד ב, צה): חיבר אבנים הרבה - משמע שאסור לעשות כותל שלם מטבילה אחת (פירוש ד' טבלות בצורת מקוה), ולעשות ממנו מקוה דזה לא הוי אבנים הרבה.

אגרות משה (יו"ד א, קה): גומא שבגג שנכנסו לה מי גשמים - המים כשרים, שאין לגומא שם כלי, שדינו כחלק מהבניין.

ע"ג סיד וגפסיס ומרח מהצדדים - נחשב כחיבור ולא פוסל המקוה.

סיכום: מתי מתבטל שם כלי

✓רמב"ם - צריך ב' תנאים לבטלו מתורת כלי: א) נקב המטהרו (כמוציא זית) בכלי תלוש, ובכלי מחובר כשפופרת הנוד. ב). שיקבעו לקרקע.

רא"ש - די למטה בנקב כלשהו, ומהצד כשפופרת הנוד.

פסק שו"ע כהרמב"ם: ^ג **וכן אם פקק הנקב בסיד ובבנין, אינו פוסל והמים הנקוים בתוכו - מקוה כשר. שתמו בסיד או בגפסית - עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ או יבנה. ואם הוליכו על גבי הארץ ועל גבי הסיד, ומירח בטיט מן הצדדין - ה"ז כשר.**

מקוה על הגג

^ד **רשב"א** בתשובה (א, ת"ת): שאלת מקוה העשוי למעלה על הגג כהלכותיו אם הוא כשר אם לא? תשובה אין הפרש בין שנעשה על הגג בין

סעיף ח: מעיין המקלח לכלי או על שפת הכלי

סעיף ח: ^א מעיין שמקלח לתוך כלי, פסול לטבול בין במים שבתוך הכלי בין לאחר שיצאו מהכלי.

^ב ואם המעיין מקלח על שפת הכלי ולתוכו, תוך הכלי אסור לטבול, וחוצה לו, מותר, אפילו אם המים שבתוכו מרובין.

נכנסים לשוקת), המים היוצאים כשרים כיון שמחזרים למעין ע"י מים שנוגעים בשפת השוקת. כ"פ הראב"ד.

• **בדעת הר"ש והרשב"א** נחלקו:

ב"י – אף המים שנכנסו לכלי, ברגע שיצאו מהכלי כשרים, כיון שמחזרים למעין. כן דעת המרדכי.

אומנם מהר"י טייטצאק – אף הר"ש ורשב"א ס"ל כהרמב"ם והרא"ש שהמים היוצאים מהשוקת פסולים, אלא אם כן העבירו ע"ג שפת השוקת בכל שהוא (עיין מה שכתב בזה בב"י באריכות).

פסק שו"ע: א. מעיין שמקלח לתוך כלי, פסול לטבול בין במים שבתוך הכלי בין לאחר שיצאו מהכלי (כפירוש הרמב"ם והרא"ש לאפוקי ב"י בדעת הר"ש והרשב"א דס"ל שהמים היוצאים כשרים).

ב. מקוואות (לעיל): העבירו על גבי שפה כל שהוא - כשר חוצה לה שהמעין מטהר בכל שהוא.

הקשו הראשונים: למה לא יוכשרו המים היוצאים מהשוקת וכן המים היוצאים מהתלמי, הרי מחזרים למעין, וכמו שידה

❖ **שורשי הלכה**

🔑 **מעיין המקלח לתוך הכלי**

א. מקוואות (ה, א): מעיין שהעבירו על גבי השוקת פסול.

העבירו על גבי שפה כל שהוא - כשר חוצה לה שהמעין מטהר בכל שהוא.

תוספתא (מקוואות ד, ח): מעיין היוצא לתלמי ומן התלמי לברכת ראשון, ראשון הרי אלו פסולים מפני שהן נשאבין.

מקוואות (מקוואות ו, ה): השידה והתיבה (מין ארגז) שבים (שצפים על הים, ומימי הים נכנסים לתוכו) אין מטבילין בהם אלא אם כן היו נקובין כשפופרת הנוד (כדי שיהא עירוב מימי הים עם המים שבשידה).

ונחלקו הראשונים בביאור המשנה

(מקוואות ה, א):

• **✓רמב"ם והרא"ש** – מי המעיין נופלים לתוך השוקת ומשם נמשכים לחוץ, לפי שהשוקת כלי הוא המים היוצאים נפסלים מדין שאובים. וכ"ש שאין מטבילים בשוקת עצמה.

אבל אם מי המעיין נופלים גם על שפת השוקת ויוצאים לחוץ (פירוש שחלקם לא

אסור). **וחוצה לו, מותר, אפילו אם המים שבתוכו מרובין** (מקוואות ה, א).

❖ ענפי הלכה

א. "פסול לטבול בו"

👉 כשיש בכלי נקב כשפופרת הנוד

ש"ך (קכו): פירוש דאם מעיין מקלח לתוך הכלי (אפי' הוא תלוש) ויוצאים לחוץ ממנו פסולים לטבול בהן. דמה שבתוך הכלי פשיטא פסול, ומה שלחוץ נמי פסול דמיד שעברו בכלי נעשו שאובים.

וכתב הב"ח: אף אם יש בכלי נקב כשפופרת הנוד מהצד לא מהני, כיון שמקבל מים למטה מהנקב. ואם הנקב בשוליו שלא מקבל מים כלל, נתבטל מתורת כלי ושרי לטבול אף תוך הכלי. כ"ד הט"ז.

👉 כלי שהונח שלא לדעת

ט"ז (יד): ומיירי שהכלי ניתן שם מדעת שיכנסו בו המים, דאם לא כן לא פוסל המים, כמ"ש מרן בסעיף מא'.

מ"מ הש"ך (צא) – חולק על הט"ז, דוקא במי גשמים שלא לדעת אינו פוסל דלאו בדידיה תליא מילתא אלא בידי שמים להוריד הגשם. אבל במעיין כל שהונח בעניין שהמעין יעבור תוך הכלי חשיב לדעת, שהרי בהכרח המעיין עובר עליו.

ט"ז: הטעם שאין המים שבכלי נכשרים בהשקה עם המעיין (כמו בסעיף ט'), גזרה שמא יטבול בכלי שאינו מחובר למעיין כמ"ש הרא"ש (עיין לעיל שורשי הלכה שהר"ש מחלק בין כלי קבוע שפסול לכלי תלוש שמותר).

ותיבה (מקוואות ו, ה)?

• **הר"ש תירץ** – המשנה דשוקת והתוספתא איירי בכלים מחוברים, וגזרו בהם חכמים להטביל בתוכם שמא יבואו לתקלה, שפעמים קובעים אותם במקום מוצא המים ואין שם כשפופרת הנוד ונמצא כל המים העוברים על גביו פסולים. אבל המשנה דשידה איירי בכלים תלושים ולא גזרו בהם.

• **והרא"ש תירץ** – בשוקת נפסלו המים משום שהשוקת מפסיקה בינו למעיין ואינו נראה מחובר למעיין, ויש לחשוש שיטבולו בכלי שאינו מחובר.

סיכום: לטבול בתוך כלי (השוקת):

• **הר"ש** – בכלי קבוע אסור שמא לא יהיה בו כשפופרת הנוד, באינו קבוע מותר.

• **רא"ש** – בכלי העומד בצד המקוה אין טובלין (שנראה מפסיק בין המעיין למים היוצאים), שמא יטבול בכלים, ובכלי שבתוך המקוה טובלין.

• **רשב"א** – אסור אם הכלי קבוע, או שאין 40 סאה בין הכלי לנביעה.

• **ריטב"א** (מובא בבדק הבית) – מותר כשיש בין הכלי לנביעה 40 סאה. כל המשניות שאוסרות מדברות שלא מתקיים תנאי זה.

• **רא"ה** (שם) – כשהכלי במקוה טובלין בתוכו, כיון שהוא מין אחד עם המקוה, ששניהם מטהרין באשבורן. ואם הכלי בתוך מעיין – אין טובלין בתוכו כיון שהוא מין אחר, שאינו מטהר באשבורן.

פסק שו"ע: **וְאִם הַמַּעֲיִין מַקְלֵחַ עַל שֵׁפֶת הַכֵּלִי וְלִתּוֹכּוֹ, תוֹךְ הַכֵּלִי אֲסוּר לִטְבּוֹל** (כפירוש הר"ש והרא"ש שתוך הכלי

כשרים המים היוצאים לפי שנטהרו ע"י המעיין הנופל על שפת הכלי, מ"מ בתוכו אסור לטבול. כ"כ והש"ך (כז).

ב. "על שפת הכלי ולתוכו"

ט"ז (טז): פירוש שהיו מי המעיין נופלים מקצתן על גב הכלי ומקצתן לתוך הכלי –

סעיף טו: טבילת כלי בתוך כלי

סעיף טו: א. כלי טמא שנתן בתוכו כלים אחרים והטביל הכלי - עלתה להם טבילה, אף על פי שפי הכלי צר ביותר, שהרי המים נכנסים לו, ומתוך שעלתה טבילה לכלי הגדול עלתה טבילה לכלים שבתוכו. ב. ואם הטוהו על צדו והטביל - לא עלתה להם טבילה, עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד. וכן אם היה הכלי טהור ונתן לתוכו כלים טמאים והטבילן - לא עלתה להם טבילה, עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד...

והטביל הכלי - עלתה להם טבילה, אף על פי שפי הכלי צר ביותר, שהרי המים נכנסים לו, ומתוך שעלתה טבילה לכלי הגדול עלתה טבילה לכלים שבתוכו (חגיגה כב.).

הטהו על צידו

ב. **תוספתא** (מקוואות ה, ג): קומקום שהוא מלא כלים והשיקן למקוה אף על פי שפיו צר כל שהוא, כלים שבתוכו טהורין. **היטוה** על צדו עד שיהא בפיו כשפופרת הנוד.

כ"פ הרמב"ם (מקוואות ג', ו): ואם הטוהו על צדו והטביל לא עלתה להן טבילה עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד, וכן אם היה הכלי טהור ונתן לתוכו כלים טמאים והטבילן לא עלתה להן טבילה עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד.

ופירש הר"ש (ו, ה): כשפיו למעלה אע"פ שהוא צר כיון שהמים צפים על גביו הוי

❖ שורשי הלכה

הטבילת כלי בתוך כלי

א. **חגיגה** (כב.): אמר רבא המטביל כלי בתוך כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד לא עלתה לו טבילה. והני מילי בכלי טהור (כלומר שהחיצון טהור) אבל בכלי טמא (כלומר שהחיצון טמא) מגו דסלקא טבילה לכוליה גופיה דמנא (פירוש לכלי החיצון) סלקא להו נמי לכלים דאית ביה. **דתנן** כלים שמילאן כלים והטבילן הרי אלו טהורים, ואם אינו צריך להטבילו (את הכלי החיצון), המים המעורבים עד שיהיו מעורבים כשפופרת הנוד.

פרש"י: ואם אין צריך להטבילו המים המעורבים – למקוה, ואתה בא לטהר על ידיהם כלים שבתוכו, עד שיהיו מעורבים דרך פה רחב כשפופרת הנוד.

כ"פ שו"ע לשון הרמב"ם (מקוואות ג', ו): **א. כלי טמא שנתן בתוכו כלים אחרים**

תוספתא (שם ה, ב): ערבה שהיא מלאה כלים (ומילאה מים) והשיקה למקוה, צריכה נקב כשפופרת הנוד. ובמעין סגי נקב כלשהו. כ"פ הר"ש – שבמעין סגי נקב כלשהו. כ"פ הרשב"א(שם).
ב"י – מ"מ כיון שהרמב"ם, הרא"ש והטור לא חילקו בין מעין למקוה. משמע דס"ל שאין הלכה כתוספתא זו, ובכל גוונא בעי נקב כשפופרת הנוד [.

פסק שו"ע: **וואם הטוה על צדו והטביל - לא עלתה להם טבילה, עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד. וכן אם היה הכלי טהור ונתן לתוכו כלים טמאין והטבילן - לא עלתה להם טבילה, עד שיהיה פיו רחב כשפופרת הנוד** (תוספתא שם, כ"פ הרמב"ם).

חיבור בכלשהו. אבל כשמטהו על צידו אין מתחבר למטה אלא מהצד לכן צריך נקב כשפופרת הנוד (ראה בענפי הלכה ביאור הר"ש ע"פ הש"ך ומחה"ש).

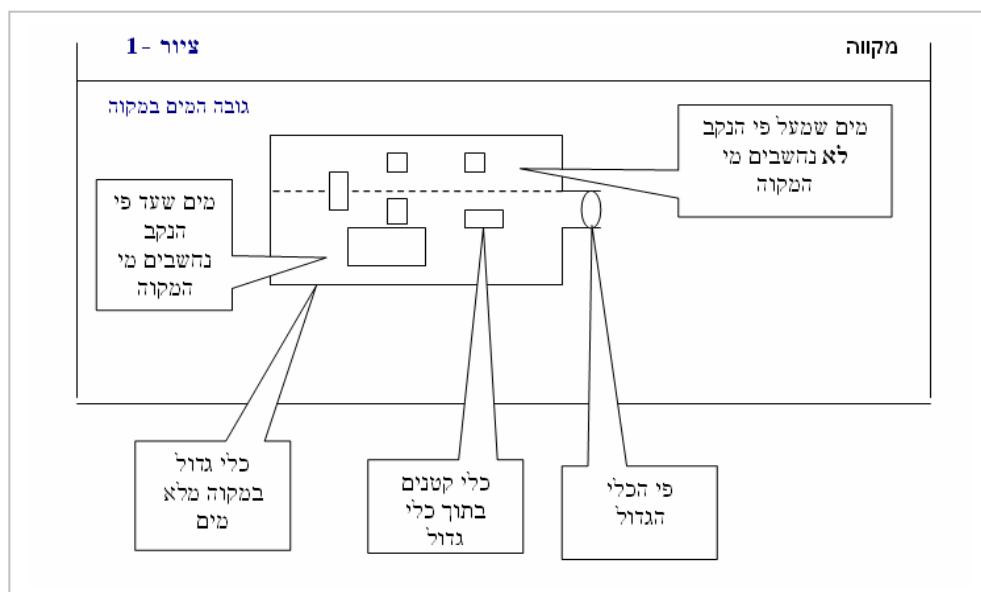
והתוס' רי"ד – כשמטהו על צידו פעמים שהפנימיים מכוסים במים והחיצון לא, שאז לא עולה טבילה לחיצון וממילא לא עולה טבילה גם לפנימיים.

ב"י: ודאי מיירי שהקומקום היה גם טמא. שאם היה טהור לא עלתה טבילה לפנימיים, אלא אם כן היה בפיו נקב כשפופרת הנוד כמ"ש בחגיגה (כב.).

ב"י בשם הרשב"א (בית המים סוף שג): צריך שיהיו במקוה מ' סאה מלבד המים שבכלי.

[חילוק בין מקוה למעין:

"וואם הטוה על צידו" - ע"פ מחצית השקל בביאור הש"ך (כח)

פירש הש"ך (כח) ע"פ מחצית השקל: כשמונח על צידו, המים שבתוך הכלי הקטן מה שלמעלה

מכנגד פי הגדול לא נחשב מי מקוה, כיון שאין בפי הנקב כשפופרת הנוד. משום הכי לא עלתה לו טבילה לכלים שבתוכו לפי שאינו מוקף מימי המקוה.
והט"ז (יה) פירש טעמו – כשהנקב למעלה אז צפים המים על גביו והוי חיבור בכל שהוא, מה שאין כן מהצד שאין מתחבר כל כך.

סעיף ט: טבילת כלים בתוך שק וקופה

סעיף ט: ^גהגה: ומותר לטבול כלים בסל או בשק, דכיון דאינו מחזיק מים, עדיף טפי מניקב כשפופרת הנוד (בית יוסף בשם משנה ופירש הר"ש פ"ו דמקוואות ורמב"ם פ"ו).

❖ שורשי הלכה

🔗 להטביל בשק או בסל

^ג**מקוואות (ו, ה):** ... אם היה שק או קופה (ובתוכם כלים טמאים) מטבילין בהן כמו שהם, מפני שהמים מעורבין (שמלאים נקבים והמים שבתוכם נחשבים כמחברים למי המקוה, אע"פ שאין בה נקב שפופרת הנוד).
 כ"פ הר"ש והרמב"ם.

כ"פ הרמ"א: ^גהגה: ומותר לטבול כלים בסל או בשק, דכיון דאינו מחזיק מים עדיף טפי מניקב כשפופרת הנוד.

❖ ענפי הלכה

^ג**"מותר לטבול כלים בסל או שק"**

כ"כ מרן (סעיף לח): המניח שק או קופה תחת הצנור, אין המים הנמשכין מהן פוסלין את המקוה.

דין סל וגרגותני 👉

חגיגה(כב:): אמר רבא - סל וגרגותני שמילאן כלים והטבילין – טהורין.
פרש"י: גרגותני - סל גדול מאד, שבו מסננין היין בעת הבציר, ונותנין אותו תחת קילוח הגת והיין מסתנן בו ויורד לבור.

האם צריך נקב שפופרת הנוד?

▪ **הר"ש** – הא דמהני טבילה בו לפי שהוא מלא נקבים, ובטלים שם המים שבתוכו למי המקוה, וסגי שיש בצירוף כל הנקבים כשפופרת הנוד כמו בשק וקופה, ואין צריך נקב כשפופרת הנוד.

▪ **וחכם צבי** – לא דמי לשק וקופה דשל צמר ופשתן נינהו, והמים מחלחלים לא רק דרך הנקבים אלא אף דרך חוטי האריג, ולכן לא בעינן נקב כשפופרת הנוד. אבל סל של נצרים שהנצרים עצמם חוצצים בפני המים **בעינן נקב כשפופרת הנוד**, כדי שיהא חשוב חיבורו למקוה.

כ"כ גולות עליות (פ"ו מ"ב פסקא ה') שכן דעת האשכול ותוס' רי"ד (חגיגה שם).

סעיף יז: מים שאובים בצד מקוה כשר

סעיף יז: מים שאובין שהיו בצד המקוה, אף על פי שהמים נוגעים במי המקוה - לא פסלוהו.

❖ שורשי הלכה

מקוואות (ו, י): האביק שבמרחץ בזמן שהוא באמצע פוסל, מן הצד אינו פוסל מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה דברי ר' מאיר. **וחכ"א** אם מקבלת האמבטי רביעית עד שלא יגיעו לאביק כשר ואם לאו פסול. **ר' אלעזר** בר' צדוק אומר אם מקבל האביק כל שהוא פסול.

ונחלקו בפירוש המושג:

• **הר"ש והרא"ש פירשו** - האביק שבמרחץ (כעין קערה קטנה של מתכת השוקעת בקרקעית המקוה ויש בה נקב. כשרוצים לנקות המקוה פותחים הנקב והמים יוצאים, וחוזרים וסותמים הנקב וממלאים מים כשרים). בזמן שהוא באמצע (פירוש באמצע האמבטי, המקוה) – פוסל (לפי שכל המים גרורין על גביו. שהמים מגיעים תחילה לאביק מאחר והוא עמוק מרצפת המקוה, ונעשים שאובים לפי שהאביק כלי. נמצא שהיו במקוה מים שאובים קודם שבאו מ' סאה מים כשרים ופסלוהו). **מן הצד** (כשהאביק בצד המקוה אינו פוסל מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה (אף שקדמו המים באביק ונעשו שאובים, מ"מ המקוה כשר אף שהוא פחות מ' סאה, דהוי מקוה כשר בצד מקוה מים שאובים שלא פוסלים את המקוה הכשר) דברי ר' מאיר.

וחכ"א אם מקבלת האמבטי רביעית עד שלא יגיעו לאביק כשר (אף שהאביק באמצע

האמבטי, לפי שמהתורה רביעית מים כשרים הוי מקוה כשר, והוי מקוה כשר בצד מקוה מים שאובים) ואם לאו (שאין האמבטי מקבל רביעית קודם שיגיע לאביק) פסול (אף שהאביק מן הצד).

• **והרמב"ם** (בפירוש המשניות) - אמבטי היא בריכת המרחץ. ואביק - הדוד. והמים היורדים לתוך האמבטי ולתוך האביק הם מים כשרים, אלא שכל מה שיהיה מהן בתוך האביק הן פסולין מפני שהן נעשין שאובין, מפני שהאביק הזה הוא כלי אלא שהוא קבוע בארץ... ומים שאובים בצד מים כשרים אינם פוסלים אותם ואף על פי שנגעו המים במים, ובאמצע פוסל מפני שכבר נעשו מים שאובין בתוך המקוה. והלכה כחכמים. **כ"פ שו"ע**.

❖ ענפי הלכה

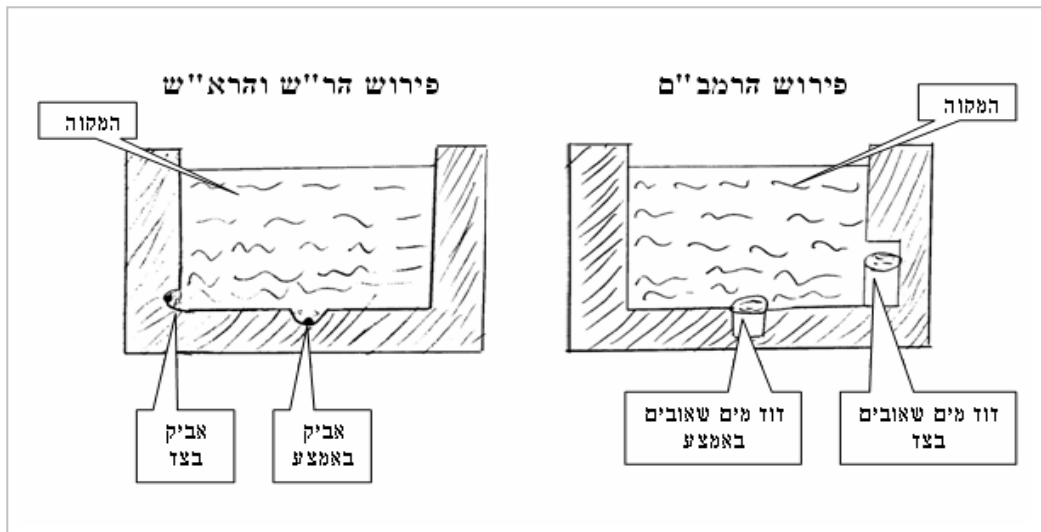
"בצד המקוה"

ש"ך (נב): אבל אם היו באמצע המקוה פוסלים המקוה.

"לא פסלוהו"

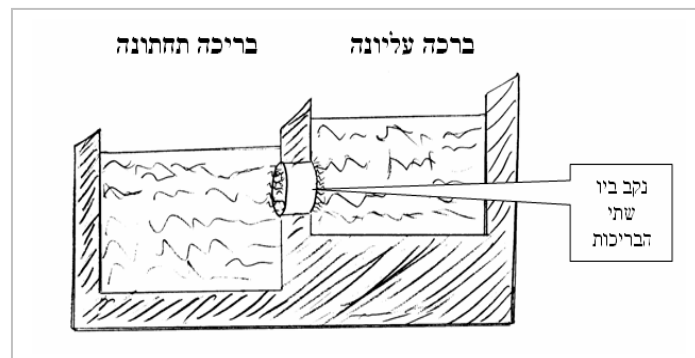
טעם הדבר שלא גזרו חכמים שיפסלו ג' לוגין מים שאובים אלא **כשנפלו** למקוה דרך נפילה, אבל כאן אינו דרך נפילה אלא שנתערבו במי המקוה (ע"פ פירוש הרא"ש לעיל בספוג).

ביאור השיטות:

סעיף יח: באיזה נקב פוסל מקוה השאוב למקוה הכשר

סעיף יח: שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן, ואחד מהן מלאה מים כשרים (פחות מארבעים סאה) וחבירתה מלאה שאובין ונקב ביניהם, אם יש כנגד הנקב שלשה לוגין מים שאובין - נפסלה. כמה יהא בנקב ויהיה בו שלשה לוגין, אחד משלש מאות ועשרים לבריכה.

❖ שורשי הלכה🔗 מתי שאוב בצד כשר פוסל

מקוואות (ו, יא): המטהרת שבמרחץ (היינו ברכת מים צוננים), התחתונה מליאה שאובין והעליונה מלאה כשרין (ואין בכשרה מ' סאה). אם יש כנגד הנקב (שבין הבריכות) שלשה לוגין (שהנקב גדול עד שיש כנגד הנקב ג' לוגין, והוא הרבה יותר גדול משפופרת הנוד) פסול (פוסל את המקוה הכשר, וכ"ש אם העליונה מים שאובים והתחתונה מים כשרים שפסול, שדרך המים לירד).

כמה יהא בנקב ויהיו בו שלשה לוגין (מה שיעור חללו של הנקב)? אחד משלש מאות ועשרים לבריכה (שסתם בריכה מ' סאה) – ✓דברי ר' יוסי.

[החשבון: 40 סאה = 960 לוג, אם כן ג' לוגין הוי $3/960 = 1/320$].

ור' אלעזר אומר אפילו התחתונה מליאה כשרים והעליונה מליאה שאובין ויש בצד הנקב שלשה לוגין כשר שלא אמרו אלא שלשה לוגין שנפלו [אבל ע"י עירוב מקוואות לא נפסל].

וקי"ל כרבי יוסי.

🔗 טעם שנפסל המקוה

• **ר"ש והרא"ש** – כאילו התערב בכשרה ג' לוגין מים שאובים מהפסולה.

• **רמב"ם** – מפני שהנקב כאילו הוא באמצע הבריכה ולא בצידה (שאז פוסל, כדלעיל סעיף יז).

פסק הרמב"ם (מקוואות ו, יב): שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן והעליונה מלאה מים כשרים והתחתונה מלאה מים שאובין ונקב בכותל שבין העליונה לתחתונה, אם יש כנגד הנקב ג' לוגין מים שאובין נפסלה העליונה מפני שהנקב כאילו

הוא באמצע העליונה לא בצדה.

ושם (הלכה יג): כמה יהיה בנקב ויהיה בו שלשה לוגין הכל לפי הבריכה, אם היתה הבריכה התחתונה מ' סאה צריך שיהיה הנקב אחד מג' מאות וכו' (1:320) לבריכה, היתה כ' סאה צריך להיות הנקב אחד מק"ס (1:160) לבריכה וצא וחשוב לפי חשבון זה, שהסאה ו' קבין והקב ד' לוגין והלוג ו' ביצים.

פסק שו"ע כהרמב"ם: **שתי בריכות זו למעלה מזו וכותל ביניהן, ואחד מהן מלאה מים כשרים וחבירתה מלאה שאובין ונקב ביניהם, אם יש כנגד הנקב שלשה לוגין מים שאובין - נפסלה.**

כמה יהא בנקב ויהיה בו שלשה לוגין, אחד משלש מאות ועשרים לבריכה.

❖ ענפי הלכה"שתי בריכות זו למעלה מזו"

אף שבסעיף י"ז מקוה סמוך למקוה לא פוסל הפסול את הכשר, מ"מ אם יש ביניהם נקב כשיעור ג' לוגין (שהוא נקב גדול יותר משפופרת הנוד) נחשבים שהמים השאובים מעורבים בכשרים ופוסלים אותם.

ט"ז: אין נפק"מ אם השאוב למטה או למעלה, בכל מקרה הפסול פוסל את הכשר.

"ואחד מהן מלאה מים כשרים"

ש"ך (נג): מיירי שאין בה מ' סאה, שאם יש בה מ' סאה כל מים שבעולם לא יפסלוה.

"יש כנגד הנקב ג' לוגין מים שאובים"

ישנה מחלוקת בביאור 'יש כנגד הנקב':

ויש מבארים אפילו נקב קטן, כל שיש כנגד הנקב עד הכותל שכנגדו ג' לוגין מים שאובים.

(חיבור לטהרה כלל ב סעיף כג).
יש מבארים שהנקב גדול כל כך עד שחללו מחזיק ג' לוגין.

סעיף יט: נפל לכל מקוה לוג ומחצה ונתערבו המקוואות

סעיף יט: א. שתי מקוואות שאין בשום אחת מהן מ' סאה, ונפל לזו לוג ומחצה ולזו לוג ומחצה ונתערבו ב' המקוואות - הרי אלו כשרים מפני שלא נקרא על אחד מהם שם פסול.
ב. אבל מקוה שאין בו מ' סאה, שנפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובין ואחר כך נחלק לשנים, וריבה מים כשרים על כל אחד מהם - הרי אלו פסולין.

שנפלו ג' לוגין מים שאובים ניטל ממנו אפילו קרטוב (להוסיף לו מים כשרים למ' סאה), מפני שחסרו לו שלשה לוגין (שעכשיו אין במקוה ג' לוגין מים שאובים שלמים).

✓ **וחכמים** אומרים לעולם הוא בפסולו עד שיצא ממנו מלואו ועוד (פירוש שיצאו ממנו כמידת המים שהיו במקוה קודם שנפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובים ומעט יותר. כגון אם היו בו כ' סאה והטילו לו ג' לוגין מים שאובים, צריך שיצאו ממנו כ' סאה ועוד).

כ"פ שו"ע: א. שתי מקוואות שאין בשום אחת מהן מ' סאה, ונפל לזו לוג ומחצה ולזו לוג ומחצה ונתערבו ב' המקוואות - הרי אלו כשרים מפני שלא נקרא על אחד מהם שם פסול.
ב. אבל מקוה שאין בו מ' סאה, שנפלו לתוכו ג' לוגין מים שאובין ואחר כך נחלק לשנים, וריבה מים כשרים על כל אחד מהם - הרי אלו פסולין.

ענפי הלכה

❖ שורשי הלכה

נפל לוג ומחצה לכל מקוה

א. מקוואות (ג, א): רבי יוסי אומר שני מקוואות שאין בהם ארבעים סאה ונפלו (מים שאובים) לזה לוג ומחצה ולזה לוג ומחצה ונתערבו (שעכשיו יש יחד ג' לוגין) – כשרים, מפני שלא נקרא עליהן שם פסול (שקודם שנתערבו היתה כל אחת כשרה, לכן אף אחר שנתערבו שוב אין השאובים פוסלים).

נחלק המקוה לשניים

ב. (שם): אבל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו בו שלשה לוגין (שנפסלה) ונחלק לשנים (והוסיפו לכל אחת מים כשרים עד מ' סאה, ונמצא עכשיו בכל מקוה רק לוג ומחצה מים שאובים) – פסול, מפני שנקרא עליו שם פסול (שנפסלה בתחילה ואינו חוזר להיות כשר. לפי הרמב"ם כל המקוה הפך להיות מים שאובים).

ורבי יהושע – מכשיר, שהיה רבי יהושע אומר כל מקוה שאין בו ארבעים סאה ונפלו לו שלשה לוגין, וחסר אפילו קרטוב (לאחר

כיון שלא נפלו ג' לוגין בבת אחת.
 כ"כ לחז"ש (ס"ק ז, ח).
 ■ **רש"ש והגר"א** – נפסל המקוה המעורב,
 כיון שנתחברו עכשיו ג' לוגין ואין במקוה מ'
 סאה נפסל המקוה. כ"כ אבני נזר יו"ד (רפז,
 ג).

ב. "הרי אלו פסולים"
 ט"ז (לג): שכל המקוה כולה נפסלה במים
 שאובין וכאלו כל מימיו נשאבו בכלי.

א. "הרי אלו כשרים"
ספר המשנה האחרונה (ג, א): ולא
 אמרינן חוזר וניעור שיחשב כאילו נפלו לו
 עכשיו ג' לוגין, דכיון שנפל לוג ומחצה הוי
 היתר לתוך היתר.

"ונתערבו ב' המקוואות"
 וואם אף אחר שנתערבו אין בו
 עדיין מ' סאה
 ■ **חזון איש** (תנינא ד, ו) – לא נפסל המקוה,

סעיף כ: חשבון מים כשרים הנכנסים לבור מים שאובים

סעיף כ: בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשארו מהשאובים שהיו בבור שלשה לוגין.

א. איך מחשבים
 ב"י בשם הראב"ד: מדקתני עד שיתחשב
 ולא קתני עד שיצאו מילואיהן (כדלקמן
 סכ"ב), משמע שהמים היוצאים מעורבים
 ולא רק המים שהיו בבור יוצאים.
ישנם שתי אפשרויות חישוב:
 (א). כמות המים היוצאים הם לפי חשבון
 המים שהיו בבור והמים היורדים לתוכו
 (באופן יחסי).
 (ב). מחצה על מחצה.

פסק שו"ע: בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו, לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב שלא נשארו מהשאובים

שורשי הלכה
כמה מים יכנסו לבור של מים שאובים כדי לטהרה
מקוואות (ג, ג): בור שהוא מלא מים
 שאובין והאמה נכנסת לו (אמת מי גשמים)
 ויוצאה ממנו (כיון שהבור מלא יוצאים מצד שני
 המים המעורבים מהבור שהם שאובים עם מי
 הגשמים), לעולם הוא בפסולו עד שיתחשב
 (יעשה חשבון) שלא נשתייר (בבור) מן
 הראשונים שלשה לוגין.
ב"י: נראה שהאמה היא מי גשמים, שאם
 היתה מעיין אין צריך לחשב ונטהרת מיד.
 כ"כ הר"ש.

"עז שיתחשב"

הב"י: הביא לעיל ב' פירושים מהראב"ד –
 (א). המים היוצאים הם מעורבים ממי הבור
 והאמה בצורת יחסית לכמויות המים שבו.
 (ב). המים היוצאים הם מחצה מי בור ומחצה
 מי האמה.

וכתב הש"ך (נו): אם מי האמה מרובים
 שיטת חישוב ב' מקלה יותר, ושיטה א'
 מחמירה יותר. וכן הפוך, ולכן נקטינן
 חומרות שניהם.

דוגמא:

כשמי האמה מרובים: בבור 40 לוג,
 ומהאמה נכנסו 120 לוג (יחד 160 לוג), ויצאו
 80 לוג:

שיטה א, לפי חשבון: יצאו מי אמה $\frac{3}{4}$
 מהכמות (120/160) שהם 60 לוג. ומי הבור
 יצאו $\frac{1}{4}$ (40/160) שהם 20 לוג.

שיטה ב, מחצה על מחצה: יצאו מי אמה $\frac{1}{2}$
 שהם 40 לוג, ומי הבור יצאו $\frac{1}{2}$ שהם 40
 לוג.

וכשמי הבור מרובים, החישוב הפוך.

חזון איש (תניא ב, יא): אע"פ ששני
 השיטות לא מדויקות לפי המציאות, כיון
 שהבור מלא, מיד שנכנסים מי גשמים יוצאים
 מהבור מים מעורבים, ומשתנה היחס בין מי
 גשמים למי הבור (ואינו כבר $\frac{1}{4} : \frac{3}{4}$), **מכל**
 מקום הקלו חכמים (לחשב כאילו בתחילה
 נכנסים כל כמות המים מהאמה לבור, ואח"כ
 יוצאים ממנו) וטעמו, כיון שרובה מים
 כשרים, ואין בזה פסול אלא מדרבנן.

עיין עיונים-2: שבסוף הספר עמוד - 184,
 שיטת חישוב כמה מים צריכים להיכנס
 מהאמה לבור ולצאת ממנו כדי שישארו בבור
 פחות מג' לוגין מים שאובים.

שהיו בבור שלשה לוגין (לשון המשנה
 במקוואות ג,ג. ולא גילה דעתו בשני פירוש
 הראב"ד).

❖ ענפי הלכה**"והאמה נכנסת לו"**

ש"ך (נה): מיירי שאין באמה מ' סאה, שאם
 יש בה מ' סאה הרי נטהר הבור בהשקה
 (כדלקמן סעיף נב).

"עז שיתחשב"

ש"ך (נו): והיא חומרה יותר משיצא
 מילואיהן (שבסעיפים כא, כב), לפי שלעולם
 רואים היוצאים גם מן האמה, ולא רק
 מהבור.

👉 קושיית הראב"ד ע"פ פירוש

הש"ך (סוף ס"ק נו):

למה כאן מחמירים שיצא לפי חשבון. ואילו
 לקמן (סעיף כא, כב) אם נפלו ג' לוגין מים
 שאובים לבור של פחות ממ' סאה ופסלוהו,
 ואחר כך ירדו מי גשמים לבור, אמרינן
 שהמים שנפסלו יוצאים תחילה (וכשיצאו כל
 המים שהיו בבור הבור נטהר)?

ומתריך: שם כל המים כשרים אלא שנפלו
 לתוכם ג' לוגין מים שאובים, ומן הדין היה
 מספיק לשער בחשבון שיצאו עד ג' לוגין,
 אלא שלחומרה הצריכו כדי מילואו ועוד.
 היכלך רואים כל המים היוצאים כמי הבור.
מה שאין כן כאן שכל המים שבבור שאובים,
 היכלך לא מספיק שיצאו כמות מים שהיו
 בבור תחילה אלא צריך לפי חשבון.
 כ"כ הט"ז שכן כוונת הרמ"א סעיף כב.

סיכום: פירוש הש"ך (נו)

איזה שיטה מחמירה יותר	מים שיצאו			שיטה	המים שבבור	
	מי אמה	מי בור	סה"כ		מי אמה	מי בור
מי אמה מרובים – שיטה א מחמירה.	3/4 מ 80 שהם 60	1/4 מ 80 שהם 20	80	א.	120	40
מי בור מרובים – שיטה ב מחמירה.	1/2 מ 80 שהם 40	1/2 מ 80 שהם 40	80	ב.	40	120

סעיף כא: איך מטהרים מקוה שנפסל במים שאובים

סעיף כא: ^אמקוה שנפל לתוכו מים שאובים ונפסל, ואחר כך ריבה עליו מים כשרים עד שנמצאו הכשרים מ' סאה - הרי הוא בפסולו, עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו ויפחתו השאובים פחות מג' לוגין.
^בוכן אם עשה מקוה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים, ועירבו עם המקוה הזה הפסול - טהרו אלו את אלו.
^ג(והוא הדין במעיין כל שהוא שהמשיך אליו השאובין, נטהרו כמו שנתבאר לעיל).

רבי אלעזר בן עזריה – פוסל (את המים שבבור, אע"פ שחיברם למקוה כשר), אלא אם כן פקק (שיסתום כל סביבות הבור שלא יהיו פתוחים מימי הבור למקום אחר, אלא למקוה כשר, שאז הוא חיבור יפה – הר"ש).

ויטהרו עליונים מן התחתונים

הר"ש פירש – מקוה כשר למטה מן הפסול, ופותרו לכשר ויטהר העליון מן התחתון הכשר, וכר"מ (חגיגה יט): דאית לית גוד אסיק (כאילו המים עולים מן התחתון לעליון). וכ"ש אם הכשר למעלה. וראב"ע פוסל – דלית לי גוד אסיק (ולא נכשר

❖ שורשי הלכה

🔗 איך מכשירים מקוה מים שאובים

^א**מקוואות** (ג, ב): הבור שבחצר (שאין בו מ' סאה) ונפלו לו שלשה לגין, לעולם הוא בפסולו, עד שיצא ממנו מלואו (כמידת המים שהיו בו בשעת שנפלו לתוכו ג' לוגין) ועוד (מעט יותר כדי למעט ג' לוגין מים שאובים).
^ב**או** עד שיעמיד בחצר ארבעים סאה (מקוה כשר מ' סאה ויעשה בניהם חריץ כדי לחברם) ויטהרו העליונים מן התחתונים (ע"י השקה).

כיון שכבר נשנה בסעיף כ"ב?

ובספר דברי עמוס (מקוואות כב) – תירץ, בסעיף כ"ב מחדש מרן שני חידושים:

(א). **בסעיף כ"א** מיירי בסתם מקוה חסר שנפסל במים שאובים, ואילו סעיף כ"ב מיירי במקוה שרובו מים כשרים אלא שחסר בדיוק ג' לוגין, וקמ"ל שאף שרובו כשר נפסל ממים שאובים.

(ב). **ועוד** קמ"ל בסעיף כ"ב: שאף שחסר רק קרטוב לשיעור מ' סאה נפסל ממים שאובים, ולא אמרינן שבכהאי גוונא לא גזרו.

ושני סעיפים (כא, כב) לא דמי לסעיף כ', כיון ששם כולו שאוב ולכן החמירו לפי חשבון, מה שאין כן כאן (כמ"ש הש"ך ס"ק נו).

"שיצאו כל המים שהיו בתוכו"

נחלקו האחרונים בדעת מרן:

ש"ך (נו) – כוונתו לחשבון של 'מילואו ועוד' כמו בסעיף כב.

אבל הט"ז (לב) – כוונתו לפי חשבון שבסעיף כ'.

התחתון מהעליון), ואפשר שאף גוד אחית לית ליה כרבנן (תוספתא מקוואות ג, ג).
ב"י – ואפשר שכן דעת הרמב"ם.

פסק שו"ע^א: **"מקוה שנפל לתוכו מים שאובים ונפסל, ואחר כך ריבה עליו מים כשרים עד שנמצאו הכשרים מ' סאה - הרי הוא בפסולו, עד שיצאו כל המים שהיו בתוכו ויפחתו השאובים פחות מג' לוגין."**

וכן אם עשה מקוה שיש בו ארבעים סאה מים כשרים, ועירבו עם המקוה הזה הפסול - טהרו אלו את אלו (מקוואות שם. ולא חילק בין תחתון לעליון).

והוסיף הרמ"א:^א **"(והוא הדין במעין כל שהוא שהמשיך אליו השאובין, נטהרו כמו שנתבאר לעיל)."**

ענפי הלכה

^א. **"שנפלו לתוכו מים שאובים"**

מקוה טהרה (נט): קשה, סעיף זה מיותר,

סעיף כב: איך מטהרים מקוה שנפלו לו ג' לוגין מים

שאובים

סעיף כב^א: **"היה המקוה חסר ג' לוגין, ונפלו לו ג' לוגין מים שאובים - לעולם הוא בפסולו עד שירבה עליו מי גשמים, או שישטפו עליו מים כשרים עד כדי שנשער שנפלו עליו במלואן הראשון ועוד, שהמים הבאים עליו דוחין את המים שבתוכו ומוציאין אותן..."**

אבל אם קדמו מים שאובים למעיין כתב הרשב"א שיש להחמיר.

ט. **"אפילו במקוה שאין מעיין"**

ש"ך (פח): גם כאן נרשם מקור הרמ"א (בציונים לרמ"א) – מהרי"ק, וזה אינו, אלא המקור מהראשונים והב"י והרשב"א.

ולכן: במקוה הסמוכה לנהר כל שיש ספק שאין למעיין מקור בפני עצמו, רק נמשך מהנהר מתחת לקרקע – אין להקל להכשיר בג' לוג מים שאובים, לפי שהוא ספק כרת. וכן מצאתי למהרי"ט להחמיר. **מ"מ לפי דעת מרן השו"ע** – יש להקל בכל גוונא במעיין שאינו נפסל ממים שאובים.

סעיף מא: המניח כלים לקבל מי גשמים לדעת/שלא לדעת

סעיף מא:^א **המניח כלים תחת הצינור לקבל מימיו שיפלו מהם לתוך המקוה: אם הניחם בשעת קשור עבים וקודם שנתפזרו העבים ירדו גשמים ונתמלאו - חשובים לדעת והווי שאובין. אבל אם לא נתקשרו העבים בשעה שהניחם, ואחר כך נתקשרו ונתמלאו, או אפילו הניחן בשעת קישור העבים, ונתפזרו, ונשארו שם עד שחזרו ונתקשרו וירדו גשמים ונתמלאו - לא חשיבי לדעת ואינם פוסלין...**

בשוכח **בחצר** (ולא תחת הצינור, ונתמלאו מי גשמים) שהוא טהור (שלא פוסל המקוה). **אמר ר' יוסי:** עדיין מחלוקת במקומה עומדת (רוב המפרשים פירשו – שלא רבו ב"ש על ב"ה, אלא עדיין המחלוקת במקומה עומדת - רש"י, ברטנורא ותפארת ישראל. **אבל** הרמב"ם מפרש – שאף בשכח כלים בחצר חולקים ב"ש ופוסלים, דגזרו משום מניח. עיין בהמשך, ביאור המחלוקת).

שבת (טז): **אמר** רב משרשיא, דבי רב אמרי: הכל מודים כשהניחם בשעת קישור עבים - טמאים. בשעת פיזור עבים - טהורין, לא נחלקו אלא שהניחם בשעת קישור עבים, ונתפזרו, וחזרו ונתקשרו. מר סבר: בטלה מחשבתו, ומר סבר: לא בטלה מחשבתו.

❖ שורשי הלכה

🔗 לקבל מי גשמים בכלים

א. מקוואות (ד, א): המניח כלים תחת הצינור (שיורדים בו מי גשמים מהגג), אחד כלים גדולים ואחד כלים קטנים אפילו כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה - פוסלין את המקוה (כיון שהמים שנכנסו לכלי נפסלו מדין שאובים ופוסלים המקוה), אחד המניח ואחד השוכח כדברי בית שמאי (בין הניחם בכוונה לקבל מים, בין שכחם ונתמלאו מים פוסלים המקוה). ובית הלל מטהרין בשוכח (הואיל ולא נתכוון לשאוב). **אמר ר' מאיר:** נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל (וקבעו הלכה כבית שמאי). ומודים (ב"ש)

שטהור, דפשיטא ליה שטהור (שהרי אפילו תחת הצינור טהור).

• **והרמב"ם** (מקוואות ד, ד) - המניח כלים תחת הצינור, תמיד בכל עת ובכל זמן... ונתמלאו מי גשמים - הרי אלו פסולין... ואפילו שכח הכלים תחת הצינור - פסולין גזרו על השוכח מפני המניח, וכן המניח את הכלים בחצר בעת קישור העבים ונתמלאו, המים שבהן פסולין שהרי לדעתו נתמלאו, וכן גזרו על השוכח בחצר בשעת קישור עבים משום מניח, הניח בחצר בעת פיזור עבים ובאו עבים ונתמלאו - הרי אלו כשרין, כמו שמניח בראש הגג לנגבן, וכן אם הניח בעת קישור העבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו ונתמלאו - הרי אלו כשרין,

סיכום: מחלוקת רמב"ם והרא"ש

מניח תחת הצינור		מניח בחצר	
קישור עבים	פיזור עבים(*)	קישור עבים	פיזור עבים(*)
פסול	כשר	פסול	כשר
פסול	פסול	פסול	כשר

(*) הוא הדין בשעת קישור עבים ונתפזרו העבים וחזרו ונתקשרו.

פסק שו"ע כפירוש הרא"ש: **א. המניח כלים תחת הצינור לקבל מימיו שיפלו מהם לתוך המקוה: אם הניחם בשעת קישור עבים וקודם שנתפזרו העבים ירדו גשמים ונתמלאו - חשובים לדעת והווי שאובין. אבל אם לא נתקשרו העבים בשעה שהניחם, ואחר כך נתקשרו ונתמלאו, או אפילו הניח בשעת קישור העבים, ונתפזרו, ונשארו**

פרש"י: הניח - תחת הצינור בשעת קישור עבים, ואחרו גשמים לבוא, ויצא למלאכתו ושכחן, דברי הכל: הואיל ומתחלה לכך נתכוון - לא בטלה מחשבתו בשכחתו. **דברי הכל טהורים** - דליכא גלויי דעתא. **בטלה מחשבתו** - דכי נתפזרו אסח דעתיה, דסבר לא ירדו גשמים עוד.

מחלוקת רמב"ם והרא"ש

הרמב"ם והרא"ש חולקים בשתי נקודות:

(א). **מחלוקת בית שמאי ובית הלל:** **רא"ש** - ס"ל שהלכה כב"ה, דקי"ל כרבי יוסי (שלא כר"מ) שלא רבו ב"ש על ב"ה. **והרמב"ם** - הלכה כב"ש, דקי"ל כר"מ שרבו ב"ש על ב"ה.

(ב). **על מה מדברת הגמרא בשבת:** **רא"ש** - על הנחת כלים תחת הצינור, שיש לחלק כמו שחילקה הגמרא (שבת טז: בשעת קישור עבים וכו').

וכיון שקי"ל כב"ה אליבא דרבי יוסי - אם שכח כלים תחת הצינור (וכ"ש בחצר) בכל גוונא המים כשרים.

והרמב"ם - הגמרא בשבת מדברת על שכח כלים **בחצר** (שיש חילוק בין קישור עבים וכו'), אבל במניח תחת הצינור לכו"ע פסול. **וכיון** שקי"ל כב"ש אליבא דר"מ אף במניח בחצר יש לפסול אלא אם כן בשעת פיזור עבים, או בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו שכשר.

ולפ"ז נתבארו השיטות:

• **שיטת הרא"ש** - המניח כלים תחת הצינור בשעת קישור עבים, המים פסולים. שלא בשעת קישור עבים (או בשעת קישור עבים ונתפזרו וחזרו ונתקשרו) המים כשרים. **ב"י** - ולא הזכיר הרא"ש בשוכח בחצר

הצינור) בשעת קישור עבים ונתפזרו שכשרים.

👉 **הקשה הדרישה** (אות ט"ז): לפי זה קשה, למה בסעיף ח' במעיין הנכנס לכלי ויצאו מימיו פסול (שהרי גם שם אינו מדעת)? **ותירץ** – אפשר ששם מיירי שהכלי נתמלא מדעת.

והש"ך (צב) – דוקא מי גשמים שלא תלוי בדעתו אם ירדו, לכן לא הוי מדעת. מה שאין כן במעיין כל שהונח שם כלי ודאי יעבורו מי המעיין בתוכו ולכן חשיב לדעת, שהרי בהכרח עובר עליו.

ספר בניין עולם (נטע קא): ונתפזרו **העבים** – ואפילו אחר כך כוסו השמים בעבים והיה סבור שירדו גשמים לתוך הכלים, מכל מקום הואיל ולא היתה מחשבה לכך בשעת ההנחה, מחשבה שאחר ההנחה אינה נחשבת, דבעינן מחשבת המניח בשעת ההנחה.

שם עד שחזרו ונתקשרו וירדו גשמים ונתמלאו - לא חשיבי לדעת ואינם פוסלין.

❖ ענפי הלכה

א. **"המניח כלים תחת הצינור"**

ט"ז (מט): אפילו כלי גמור, לא נפסלו המים, כיון שלא באו לשם לדעת, כדלעיל סעיף לד. **ש"ך** (פט) – ומיירי בצינור שקבעו ולבסוף חקקו, שלא נפסלו שם המים.

"לא נתקשרו העבים בשעה"

שהניחם"

באר הגולה: אף שבמשנה (שם) אין מתירים בית הלל אלא בשוכח דוקא, ס"ל לפוסקים הנ"ל דכיון שנתפזרו העבים הסיח דעתו והוי שוכח.

ש"ך (צג): כ"ש כשהניח בחצר (לא תחת

סעיף מא2: ישבור הכלי או יהפכנו אבל לא יגביהנו

סעיף מא2: **יבלבד שישבור את הכלי, או יהפכנו בענין שלא יגביהנו מעל הארץ, שאם מגביהו מן הארץ עם המים, חשובים שאובין - ופוסלים את המקוה.**

גשמים)... רבי יהושע אומר: בין כך ובין כך ישבר (הקנקנים) או יכפה (יטה על צידו) וישפכו (לבור) אבל לא יערה (לא יגביהם ויערה לבור, שאז יעשו שאובים בהגבהתו).

כ"פ הרא"ש – והא דמטהר דוקא כששיבר הכלי או כפאו, ונשפכו המים למקוה, אבל אם הגביהו ושפכו למקוה נעשו

❖ שורשי הלכה

👉 **אופן העברת המים מהכלי למקוה**

ב. **מקוואות** (ב, ז): המניח קנקנים בראש הגג לנגבן (ע"מ לייבשן) ונתמלאו מים (מי

ג. המים צפים מעל הכותל ללא פרצה כלל הרמ"א^ג.)

הקשה ר"ת: מסכת טהרות (ח, ט) - הניצוק והקטפרס ומשקה **טופח** אינו חיבור (לטהר). **משמע** שטופח ע"מ להטפוח הוא חיבור. **ואילו** במקוואות (ו, ז): עירוב מקוואות בשפופרת הנוד?

ותירץ: אומנם צריך נקב כשפופרת הנוד, אבל כמות המים מספיק בטופח ע"מ להטפוח.

והקשה ר"ש על ר"ת: מסוגיה שלנו משמע שצריך שיהיו המים ברוחב שפופרת הנוד ולא סגי בטופח ע"מ להטפוח? ופירש שני פירושים – (א). רוחב הפרצה צריך להיות כשפופרת הנוד, אבל גובה המים מספיק שיהיו טופח ע"מ להטפוח.

(ב). אם המים מתערבים בנקב שבתוך המקוה, צריך שיהיו המים בכל הנקב. **ואם** המים מתערבים הפרצה למעלה בכותל המפריד (שהפרצה רואה את האוויר), צריך מילוי ברוחב הפרצה בגובה קליפת השום.

ואם המים צפים על הכותל בלא פרצה מספיק מים ברוחב קליפת השום לרבנן, וטופח ע"מ להטפוח לר' יהודה. [

וגל של עפר מפריד בניהם, אין צריך נקב בניהם לצרפם, אלא מספיק שישווה הקרקע כדי שילכו המים מזו לזו אפילו כקליפת השום. **והכי** מוכח ממסכת פרה (ה, ח): שתי שקתות באבן אחד... אם היו נקובות כשפופרת הנוד, או שהיו **המים צפים על גביהן כקליפת השום** קידש אחת (למי חטאת) השניה גם מקודשת (שהם מעורבות). הוא הדין למקוה.

כ"פ הרמ"א: ^גוהוא הדין אם היה גל של עפר בין ב' המקוואות, אם נטל מנוצה הגל מעט עד שמקלחין זה לזה כרוחב שפופרת הנוד כרום קליפת השום – סגי ללא צנין כמלא שפופרת הנוד אלא בנקב.

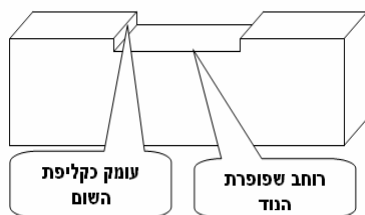
כמות המים שבנקב

יש להבחין בין שלושה מקרים שיש בעירוב מקוואות:

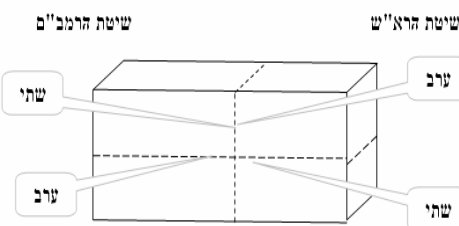
(א). נקב בתוך המקוה בין שתי המקוואות שו"ע^א.)

(ב). נקב בראש הכותל המפריד בין שתי המקוואות, נקב שרואה פני האוויר שו"ע^ב.)

נפרץ הכותל מלמעלה

סדק בכותל לשתי / לערב

סיכום הדעות: כמות המים בנקב העירוב

השקה דרך מים שצפים מעל הכותל המפריד	השקה דרך פרצה למעלה בכותל המפריד	השקה דרך הנקב שבתוך המקוה	
גובה פרצה קליפת השום (כרבנן) ג. מרדכי בשם ר"י: רוחב הפרצה שפופרת הנוד	גובה פרצה קליפת השום והמים ימלאו את הפרצה ב. רמב"ם: פרצה ברוחב שפופרת הנוד	א. צריך נקב שפופרת הנוד ומילוי מים בכל הנקב	א. רמב"ם
שיעור המים צריך להיות טופח ע"מ להטפח (כרבי יהודה)	----- " -----	----- " -----	ב. פירוש ב' בר"ש ג. פירוש א' בר"ש
	גובה פרצה קליפת השום והמים טופח ע"מ להטפח	צריך נקב שפופרת הנוד ומים טופח ע"מ להטפח	

א. כ"פ רשב"א, רמ"ה, סמ"ג, מרדכי ע"פ הר"י. ב. פירוש שני הר"ש ע"פ הריב"ש. ג. כ"פ סמ"ק.

❖ ענפי הלכה

א. "מצד זה לצד זה... מצטרף"

להלכה

ט"ז: כיון שמרן לא גילה דעתו (אלא הביא המשנה סתם) נקטינן לחומרא כתרוויהו, דבין באורך או ברוחב צריך נקב כשפופרת הנוד.

ב. "על רום קליפת השום"

ט"ז (סה): טעמו שמספיק רום קליפת השום, כיון שמגולה למעלה ורואה את האוויר, אין צריך שפופרת הנוד.

ש"ך (ק"ט): הוא הדין אם לא נפרץ הכותל כלל והמים צפים מזה לזה מעל הכותל,

ורואים פני האוויר לא סגי בטופח ע"מ להטפח ובעי קליפת השום. כ"כ ב"י והב"ח.

"לשתי מצטרף"

חזון איש (תנינא ט, ט): אף שרי"ו ס"ל שצריך שיהיה כשפופרת הנוד בצירוף כל הסדק, כיון שהרמב"ם חולק, וכ"ד רוב הראשונים שלא כרי"ו, וכן משמע בשו"ע בסתם (שלא כתב שצריך שבצירוף יהיה שיעור שפופרת הנוד) אין להחמיר.

ג. "אם נטל מגובה הגל מעט"

שערי מקוואות: וקמ"ל דהוא אמינא דבגל שעל העפר הואיל והמים עשויים להיבלע, לא חשיב חיבור. קמ"ל דמהני ונחשב חיבור.

טעמי הרא"ש והרמב"ם בנסדק הכותל בין שתי מקוואות

ט"ז	לרא"ש: מצד לצד (ברוחב מצטרף	לרמב"ם מלמעלה למטה מצטרף
מצטרף כיון שרוחב כל המקוה כנגד החיבור.	מלמעלה למטה אין קיום לכותל, והוי כנפל כל הכותל ולכן מצטרף.	
תפארת ישראל	ע"י כובד העליון על התחתון גורם לנפילת הכותל, והוי כפרוץ לכן מצטרף.	כשנסדק לרוחב לא מערב משום כובד הכותל העליון סותם את הסדק. מה שאין כן כשנסדק מלמטה למעלה אין כובד הכותל, ואינו סותם הנקב.

סיכום: גודל הנקב כדי לערב מקוואות

סעיף	המקרה	איזה נקב צריך
נב	עירוב מקוה פסול או חסר עם הכשר.	כשפופרת הנוד.
נג	עירוב מקוה שאוב עם הכשר.	כשערה. הרמ"א: כולו שאוב שפסול מהתורה צריך שפופרת הנוד.
נד	כותל שבין שני מקוואות שנסדק.	כל שהוא.
נד	נפרץ הכותל שבניהם למעלה.	כקליפת השום ברוחב שפופרת הנוד.
נה – הגה	נטל הגל שבין שני מקוואות.	----- " -----

סעיף נה: שתי מקוואות כשרים חסרים ואחד שאוב שנתערבו

סעיף נה: שלשה מקוואות, שיש בשנים מהם בכל אחד עשרים סאה מים כשרים, ובאחד מהם עשרים סאה מים שאובין, ועומדין זה בצד זה:

א. אם השאוב מן הצד וירדו שלשה וטבלו בהם ומתוך כך נתמלאו ויצאו על שפתם ונתערבו יחד - הוכשרו שלשתם, כיון שפעם אחת היו מחוברים ביחד מ' סאה מים כשרים, ואותם שטבלו בהם, טהורים.

* שאלות חזרה ממבחני הרבנות *

ניסן תשס"ד

- א. כיצד מבטלים כלי לצורך טבילה בתוכו (סעיף ז', עמוד – 47). ולצורך השימוש בו למילוי מקוה. (סעיף מ', עמוד – 111).
- ב. האם פסול שאובים במקוה הוא מדאורייתא (סעיף ג', עמוד – 38. וסעיף ד', עמוד – 41) ומה הדין בספק שאובים למקוה? (סעיף טז, עמוד – 172).
- ג. באלו תנאים המשכה מועילה לעשיית מקוה? (סעיפים מד – מו, מעמוד – 124).
- ד. האם זריעה לתוך אוצר, בזמן שהמים זוחלין ממנו לבור הטבילה מועילה? (סעיף ס – השקת מים שאובים למים זוחלין, עמוד – 162).
- ה. מה הדין במקוה שלא ייבשו לגמרי את הקרקעית טרם המילוי? (פרק מקוה ואוצרותיו – יתרונות וחסרונות, עמוד – 218. וסעיף טו^ה, ענפי הלכה^ה – חזון איש, עמוד – 68).
- ו. מה היא שיטת שו"ע הרב בבניית מקוה, כתוב בקיצור מה היתרונות והחסרונות של שיטה זו. (פרק מקוה ואוצרותיו – שיטת הרש"ב, עמוד – 220).

מנחם אב תשס"ד

- א. טבילה בתוך כלי הנמצא בנהר (סעיף ז', ענפי הלכה^ב, עמוד – 49).
- ב. מה שיעור המים הנדרשים לטבילה במעין? (סעיף א^ג, עמוד – 26).
- ג. האם יש להעדיף אוצר זריעה או אוצר השקה? (פרק מקוה ואוצרותיו – יתרונות וחסרונות, עמוד – 218).
- ד. טבילה במים חמים. (סעיף עה, עמוד – 180).
- ה. מה הגדרת זוחלים הפוסלת את המקוה? (סעיף נא, עמוד – 142).
- ו. האם יש להקפיד שנקב ההשקה יהיה פתוח בזמן הטבילה. (סעיף נב^ג, שורשי הלכה, עמוד – 145).

תשרי תשס"ה

- א. דין מעין שמקלח לתוך כלי (סעיף ח, עמוד – 51), ודין מעין שהמשיכו לבריכת מים? (סעיף י, עמוד – 57).
- ב. מה דין תחת הצינור (סעיף מא¹, עמוד – 118), המניח קנקנים בגג והסייד

- ששכח עציץ? (סעיף מג, עמוד – 122).**
- ג. **האם יש להעדיף אוצר זריעה או אוצר השקה?** (פרק מקוה ואוצרותיו – יתרונות וחסרונות, עמוד – 218).
- ד. **מה הגדרת זוחלים הפוסלת את המקוה?** (סעיף נא, עמוד – 142).
- ה. **באלו תנאים המשכה מועילה לעשיית מקוה?** (סעיפים מד-מו, מעמוד – 124).
- ו. **מה היא שיטת שו"ע הרב בבניית מקוה, כתוב בקיצור מה היתרונות והחסרונות של שיטה זו?** (פרק מקוה ואוצרותיו, שיטת הרש"ב. עמוד – 220).

ניסן תשס"ה

- א. **באיזה אופן צריכים ליפול ג' לוגין שאובים למקוה כדי לפוסלו?** (סעיף טו², עמוד – 66. וסעיפים לד-מג, מעמוד – 100).
- ב. **שתי מקוואות: באחד כ' שאובים ובשני כ' כשרים וטבלו שנים והשיקום, מה דין הטובלים ומה דין המקוואות הנשארים.** (סעיף נו – שני מקוואות, עמוד – 155). **מה הדין במקרה כזה כאשר יש שני מקוואות שבהם כ' כשרים ואחד שבו כ' שאובים?** (סעיף נה – שלוש מקוואות. עמוד – 153).
- ג. **דין מקוה שנשתנו מראה מימיו פרט את המקרים השונים.** (סעיפים כג-כח, מעמוד – 82).
- ד. **מקוה של עכו"ם, האם הוא נאמן לומר שהמקוה כשר, פרט את המקרים השונים לפי שיטות הפוסקים.** (סעיף ד, עמוד – 40).
- ה. **טבילה בתוך כלי הנמצא בנהר.** (סעיף ז¹, עמוד – 49).
- ו. **מה דין מקוה שלא ייבשו לגמרי את קרקעיתו לפני שמילאו אותו במים.** (פרק מקוה ואוצרותיו – יתרונות וחסרונות, עמוד – 218. וסעיף טו², ענפי הלכה ^{ה.} – חזון איש, עמוד – 68).

תמוז תשס"ה

- א. **האם פסול שאובים במקוה הוא מדאורייתא** (סעיף ג^{ב.}, עמוד – 38. וסעיף ד, עמוד – 41). **ומה הדין ספק שאובים למקוה** (סעיף סז, ענפי הכלכה ^{א.} – ט"ז ס"ק פ"א, עמוד – 172).
- ב. **דין מעין שמקלח לתוך כלי** (סעיף ח, עמוד – 51). **ודין מעין שהמשיכו לבריכת מים.** (סעיף י, עמוד – 57).
- ג. **מה דין תחת הצינור** (סעיף מא¹, עמוד – 118), **המניח קנקנים בגג והסייד ששכח עציץ?** (סעיף מג, עמוד – 122).

מקוה ואוצרותיו

חומרות בעשיית המקוה

דברי חיים (ב, צט): צריך לכתחילה לעשות המקוה כשר אליבא דכולי עלמא, כי הוא קדושתן של ישראל.

כ"כ יביא עומר (יו"ד ו, ד) – אף שבהלכות נידה פוסקים כמרן אף להקל, מכל מקום במקוה יש להחמיר, והחילוק בין נידה למקוואות: דשאני מקוה דקביעא וקיימא לטבילת הרבה נשים דבר יום ביומו, ולכן משום חומרת כרת ובפרט דאיתחזק איסור טומאה של האישה – יש להחמיר לכל הדעות. מה שאין כן בשאלה פרטית אזלין בתר מרן ואף לקולא.

אולם אגרות משה (יו"ד קי"א) – קשה מאוד לצאת לכו"ע, שהרי יש דעות שצריך דוקא מים חיים.

הצורך באוצרות במקוואות

כיון שצריך להחמיר לצאת לכו"ע בעשיית המקוואות, דנו הפוסקים באריכות איך לעשות את המקוה ואת אוצרותיו כדי לפטור בצורה מירבית את הבעיות.

תאור הבעיה: המקוה המשובח ביותר הוא מעיין נובע (כמו מקוה האר"י). גם מקוה שכולו מי גשמים הוא מקוה טוב, אלא שלאחר טבילות רבות המקוה מתלכלך, וצריך להחליף מימיו, ואי אפשר להשיג מי גשמים במשך כל השנה. על מנת לפטור את הבעיה הוצעו כמה פתרונות:

א). שיטה ראשונה אוצר זריעה: מכינים אוצר זריעה (מקוה נוסף) של מ' סאה מי גשמים, בצד מקוה שטובלים בו. כשרוצים להחליף מי המקוה, מרוקנים את המקוה (רצוי ע"י משאבה), אחר כך מזרימים מים מההספקה העירונית (שהם מים שאובים) לתוך אוצר הזריעה, המים נזרעים בתוך מי הגשמים ונעשים טהורים (ע"פ שו"ע רא"טו - "מקוה שיש בו ארבעים סאה... יכול לשאוב מים שאובים כל מה שירצה ליתן לתוכה והם כשרים"). כמו שתילי תרומה טמאים שנזרעים באדמה ונעשים טהורים (מסכת זבחים). משם זורמים המים דרך נקב למקוה הטבילה וממלאים אותו למ' סאה.

אלא שישנה מחלוקת, עד כמה אפשר להוסיף מים שאובים לאוצר הזריעה ולהעבירו למקוה ('נתן סאה ונטל סאה'). לדעת הר"ש ושו"ע (רא"כ"ד) יכול לעשות כן עד עולם. אולם לדעת הראב"ד

והרמב"ם אפשר לעשות כן עד י"ט סאה ולא יותר.

ב. שיטה שניה אוצר השקה: מכניס לאוצר ההשקה מ' סאה מי גשמים (כנ"ל), לאחר ריקון המקוה מכניסים למקוה מ' סאה מים שאובים (מברז העירוני). אח"כ פותחים הנקב בין המקוה לאוצר ההשקה, ומשיקים (מלשון נשיקה) ואז מי המקוה נכשרים. כמו שכתב שו"ע (רא/נב). לדעת שו"ע מספיק להשיק לרגע ואח"כ לסגור הנקב (שלא יתלכלכו מים שבאוצר ההשקה). מכל מקום ש"ך כתב להחמיר להשאיר הנקב פתוח כל זמן ההטבלות (לחשוש לי"א שכתב רי"ו).

לכל שיטה חסרונות ויתרונות: להלן טבלה של היתרונות וחסרונות של כל שיטה

	יתרון / חסרון	שיטת הזריעה	שיטת ההשקה
1.	ניקיון המים	המים תמיד נקיים, כיון שהם מתחלפים.	המים לא נקיים, לפי שנכנסים מי המקוה לאוצר דרך הנקב, ואין תחלופה באוצר ההשקה. תמונה 19
2.	אם האוצר נוזל	המקוה לא נפסל	המקוה נפסל.
3.	ניקיון המקוה	צריך ליבש המקוה לפני מילוי מים מהאוצר.	אין צריך לייבש.
4.	לתת מים חמים למקוה בתחילה	אסור, לפי שהמקוה נפסל במים שאובים.	מותר לתת תחילה מים חמים למקוה ואחר לעשות השקה.
5.	חומרת ראב"ד (נתן סאה לקח סאה)	אפשר להוסיף לאוצר רק עד י"ט סאה ולא יותר.	אין הגבלה.
6.	נסתם חלק מהנקב	כשר.	פסל.
7.	קטפרס בין האוצר למקוה	כשר.	לפי דברי חיים – פסול.
8.	מצב הנקב בשעת טבילה	אין צריך להיות פתוח בשעת הטבילה.	מרן – אין צריך להיות פתוח. ש"ך – יש להחמיר.
9.	גובה המים	אין הגבלה.	צריך שהמים יעברו על נקב ההשקה.

כמה עצות:

ספר מקוואות של האדריכל יוסף שנברגר כתב: כמה עצות כלליות לפני בניית כל מקוה/אוצר:

א. כל מעבר מים לאוצרות או למקוואות יעשה ע"י המשכה דרך תעלה בקרקע עם בטון רזה (1 מלט, 12 חול), כדי לצמצמם את בעיית מים השאובים.

ב. אסור לבנות מקוה מתיבת בטון ולהביאה ולקובעה בקרקע (דהוי כלי), אלא באתר הבניה אפשר לצקת את הבטון למקוה.

- ג. מדרגות המקוה מיועדות לירידה ולא לטבילה. רק מדרגה אחרונה צריך לעשותה רחבה יותר (50 על 50 ס"מ), כדי שיוכלו קצרי הקומה לטבול שם. **ראה תמונה - 16 בסוף הפסר.**
- ד. קירות המקוה יהיו גבוהים מעל פני המים (כ 40 ס"מ מעל גובה המים שהם 120 ס"מ) למנוע יציאת המים בעת הטבילה.
- ה. לאטום היטב את המקוה שלא תהיה נזילה הניכרת לעין.
- ו. הרקת המים מהמקוה לא תהיה ע"י נקב בקרקעית המקוה (שמא הפקק מקבל טומאה, או שמא תהיה נזילה וכו'), אלא ע"י משאבה.
- ז. להכין הגג שמקבל מי גשמים לאוצר, שלא יהיו שם כלים.
- ח. בור הטבילה יהיה 1,000 ליטר, כדי לצאת לכו"ע, וגם מחשש התמעטות המים במשך הזמן.
- ט. עומק המקוה 120 ס"מ.

פתרונות

שיטת אגרות משה

מקוה ± אוצר זריעה או אוצר השקה (ואין צריך שתי אוצרות). וגם אין צריך להקפיד שיהא הנקב פתוח בשעת טבילה.

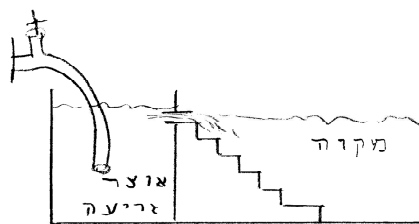
מי העיר מגיעים לבור הזריעה בעומק (כדי שתהיה הזריעה כשהמים נחים ולא יהא ערבוב במים). על פי שו"ת דברי יציב (יו"ד קטו) אפשר לעשות הזריעה אף כשהצינור על פני המים.

אוצר השקה:

מקוה המוכשר ע"י אוצר השקה

אוצר הזריעה:

מקוה המוכשר ע"י אוצר זריעה.
מי העיר מגיעים לבור הזריעה בעומק (כשיטת החזון איש)

כן נהגו במרוצת השנים ברוב תפוצות ישראל. כ"כ אגרות משה ע"פ חתם סופר.

שיטת חזון איש

אוצר זריעה בלבד (ראה ציור אוצר זריעה למעלה). כיון שבאוצר ההשקה ישנן כמה בעיות (כנ"ל). **לעניין** חשש זריעה בזוחלים העצה שצינור מים שאובים ייכנסו עמוק לאוצר הזריעה (כמ"ש האגרות משה). **מכל** מקום דברי יציב (יו"ד קס"ז) עורר על זה, שהרי אותם מים שמתחת לנקב נחשבים זוחלים, לפי שנערים לצאת ע"י שנכנסו המים לשם. **לחשש** נטל סאה ונטל סאה, טעם האיסור לרמב"ם הוא משום מראית עין (כמ"ש ב"י בדעת הרמב"ם). וזה דוקא כשהאדם נותן ונטל מהאוצר, אבל כשהמים **נכנסים מאליהם**, אין מראית עין אף לראב"ד (חזון איש קכג, ג), ולכן מותר להוסיף לאוצר הזריעה ללא הגבלה (אף לראב"ד). **אולם** דברי חיים (מקוואות כ) – אין טעם הפסול משום מראית עין. ואם כן לראב"ד אוצר זה פסול משום נתן סאה ונטל סאה.

שיטת הרש"ב (מקוה חב"ד)

כדי לצאת אף לשיטת הראב"ד, וכן בגלל שהאוצרות מתלכלכים ממי המקוה, הציע הרש"ב לעשות מקוה מעל אוצר השקה. **ואז** אין בעיה של נתן ונטל סאה, וגם מי האוצר נשארים נקיים, כיון שמי המקוה שהם חמים לא יורדים לאוצר ההשקה שהוא קר (לפי הטבע שמים חמים עולים ולא יורדים). **בנוסף** ברצפת המקוה עושים שני קבים, שאם ידרכו על נקב אחד השני יישאר פתוח ותהיה השקה טובה. **ראה תמונה – 23 בסוף הספר.**

ויש שעוררים על שיטה זו. לפי שיטת דברי חיים, יתכן שיש כאן בעיית קטרפס, ואם כן לא נחשב חיבור בין המקוה לאוצר השקה.

ועוד שעל פי הטבע מים שאובים של הספקה העירונית (שהם מי מעיין) כבדים מעט יותר ממי גשמים, ולכן השאובים ירדו למטה לאוצר ההשקה.

ואכן עשו ניסוי. צבעו המים השאובים שבמקוה העליון באדום, לאחר זמן גילו שהאוצר ההשקה נעשה אדום, כלומר המים השאובים שבמקוה העליון ירדו למטה למקוה התחתון.

מכל מקום הגר"ע יוסף זצ"ל בטהרת הבית לא חשש לזה.

שיטת חלקת יעקב

יש שחששו שאף במקוה ואוצר השקה, יש חשש שבמשך הזמן, יכנסו הרבה מי מקוה לאוצר ההשקה, ויהיו רוב המים באוצר שאובים (נתן סאה לקח סאה). בנוסף יש את הבעיה של לכלוך מי האוצר ההשקה.

מקוה חב"ד: מקוה על גבי אוצר השקה

ולכן ההצעה: אוצר זריעה ובנוסף אוצר השקה כפול (אוצר על אוצר). החיבור בין שני אוצרות יהיה הנקב קטן מאוד (כחוט השערה).

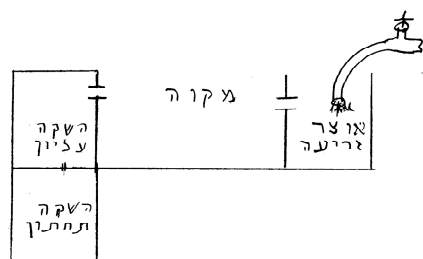
שאז

- אין חשש נטל ונתן סאה (כיון שיש אוצר השקה)
- המים במקוה נקיים, כיון שמתחלפים המים שבאוצר הזריעה ונכנסים למקוה.
- אף אוצר השקה תחתון נשאר נקי, וגם אין חשש שיהיה בו רוב שאובים.

שיטת בעל משנה הלכות

כדי לפטור את הבעיות שהעלה חלקת יעקב, **ההצעה** שימלא אוצר ההשקה עד סופו, ולעשות את נקב ההשקה גבוה מאוד, שהרי מספיק השקה ברום קליפת השום. ואז אין צורך באוצר השקה כפול.

שיפור שיטת חלקת יעקב

שיטת חלקת יעקב: אוצר זריעה ואוצר השקה כפול

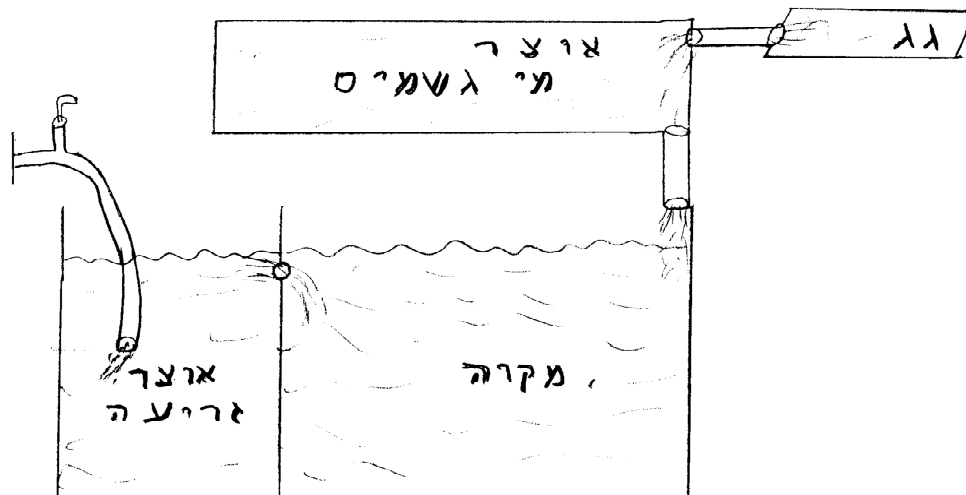
אומנם יש חוששים למה שהציע חלקת יעקב לעשות אוצר כפול מטעמו של דברי חיים, שחיבור אוצרות בקטרפס לא הוי חיבור. **ולכן הציעו** לבנות אוצר אחד, וכדי למנוע תחלופת המים באוצר עושים חלק אוצר ההשקה צר למעלה ורחב מלמטה, שאז תחלופת המים קטנה בהרבה (שהרי כשמרוקנים המים מהמקוה, ומזרימים מים שאובים, נכנסים חלקם גם לאוצר בהשקה, כמות שהוא כנגד רוחב המקוה שמול הנקב, וככל שרוחב במקוה יהיה קטן יותר יכנסו פחות מים).

מכל מקום שבט הלוי – חולק, יתכן שמקוה צר למעלה דומה לסילון שמחבר בין שני מקוואות שלפי דברי חיים לא הוי חיבור משום קטרפס.

אוצר מי גשמים

השיטה ליצור אוצר מי גשמים גדול מאוד. ובכל פעם להעביר למקוה כ"א סאין של מי גשמים. ושאר המים לקבל מאוצר הזריעה ע"י המשכה למקוה (שאז אף לפי הראב"ד אין בעיה שהרי הרוב מי גשמים, וגם אין בעיה של ניקיון). **חסרון** השיטה שצריך כמות גדולה של מי גשמים ואוצר גדול מאוד שיפסיק עד לעונת הגשמים הבאה.

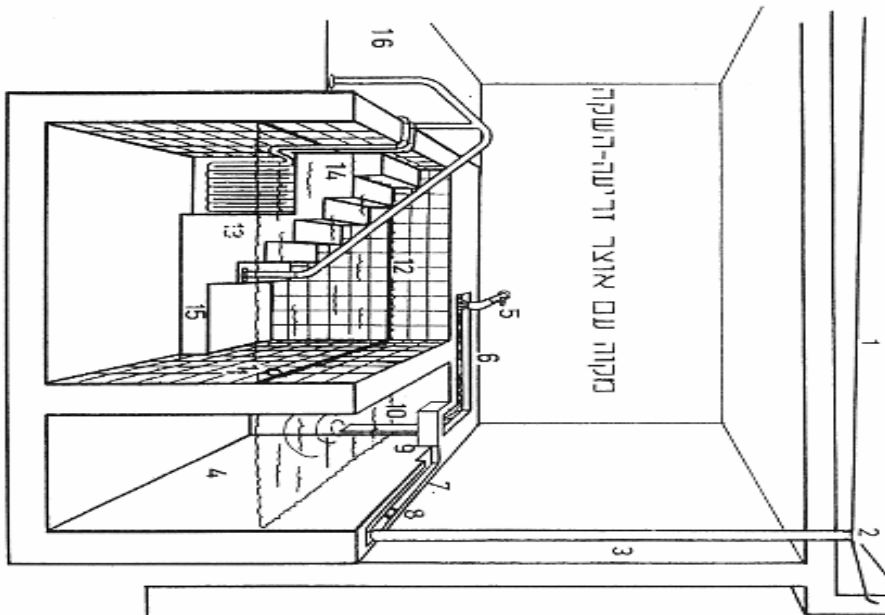
מקוה הבנוי על אוצר גשמים:
כ"א סאה ממי גשמים, י"ט סאה מאוצר הזריעה

מקוה עם אוצר זריעה ואוצר השקה

(מתוך ספר מבנה מקוואות והכשרם)

- 1 גג של בנין המקוה המספק מי גשמים לאוצר.
- 2 פתח הצניור בו נכנסים מי הגשמים מן הגג.
- 3 צניור המעביר את מי הגשמים מן הגג לתוך האוצר.
- 4 אוצר מי הגשמים.
- 5 צניור המחובר לרשת אספקת המים העירונית שנועד למלא את המקוה חז"י במים חדישים דרך אוצר האוצר הזריעה.
- 6 שוקת המשכה המים הבאים דרך הצניור (5) עוברים "דרך המשכה" על קרקעית השוקת ומשם יורדים לתוך האוצר.*
- 7 שוקת המשכה למי הגשמים, שדרכו עוברים מי הגשמים לתוך האוצר.*
- 8 פתח להפניית עורפי מי גשמים לכיור, וכדומה.
- 9 פתח כניסת המי גשמים לאוצר.
- 10 צניור מיוחד דרכו באים המים מן השוקת לתוך האוצר. צניור זה מורידים עד למטה מן החור השופך את המים למקוה, כדי שיתערבו המים הבאים מצניור זה עם המים הכשרים במצב של נמירה ולא דרך זחילה. (ראה לעיל פסק רביעי, "התערבות המים דרך זריעה").
- 11 חור הקוב החוצץ בין האוצר למקוה, שממנו באים המים. חור זה יש בקוטר 5 ס"מ ולכן הוא משמש כ"שפופרת הנד", ומכשיר את המקוה גם על ידי השקה. גובה החור מ-114-120 ס"מ מרצפת המקוה.
- 12 פס קרימיקה המסמן את גובה המים שבמקוה (120 ס"מ מעל פני הרצפה).
- 13 שטח תחת המדרגות צריך להיות מלא בטון דחוס ואת היצקה יש לעשות במכונת ויברטור.
- 14 מדרגות המקוה: יש לעשותו בגובה 20 ס"מ, וברוחב 25 ס"מ ראה להלן פסק שביעי סיעיף 9.
- 15 המדרגה האחרונה שבמקוה יהיה לפחות ברוחב 50 ס"מ, כדי שאישה ממוכת קומה, תוכל לעמוד עליה בשעת טבילה בנחיצות וכלי פחד.
- 16 רצפת החדר – קירות המקוה יהיו גבוהים קצת מרצפת החדר, כדי שמים שלל הרצפה לא יחלולו לתוך המקוה.

* רצוי מאד לעשות שוקת המשכה נפרדת אחת למי גשם ואחת למי ברז.

תפילה: אודה ה' בכל יום תמיד

מלך מלכי המלכים, הקב"ה, אדון עולם, ריבונו של עולם תודה !!!
 תודה על רוב ריבי רבבות פעמים שעזרת לי, תמכת בי, הושעת אותי
 הצלת אותי, שמחת אותי, ריפאת אותי, שמרת עליי, עודדת אותי
 תודה שאתה תמיד איתי.
 תודה שאתה נותן לי כוח לעשות מצוות, כוח לעשות מעשים טובים, כוח
 להתפלל.
 תודה על כל הפעמים שעזרת לי ולא ידעתי להגיד תודה
 תודה על החסדים שאתה עושה עימי בכל רגע ורגע
 תודה על כל נשימה ונשימה שאני נושם.
 ותודה לך מלך מלכי המלכים גם על הדברים שאין לי.
 תודה לך שקשה לי לפעמים (שהכל הוא לטובה)
 תודה שקצת עצוב לי לפעמים כי הכל לטובתי, ואפילו לא תמיד ראיתי
 שזה לטובתי, עמוק בלב אני יודע שכל מה שמגיע ממך, הוא הדבר הטוב
 ביותר עבורי, והוא נעשה במיוחד בשבילי, בהשגחה פרטית מדויקת
 ומושלמת, כמו שרק מלך מלכי המלכים יכול לעשות.
 תודה שלפעמים קשה לי, כי רק ככה אני יודע להעריך את הטוב, רק אחרי
 שנמצאים בחושך אפשר להעריך את האור.
 תודה על החיים הנפלאים שנתת לי, תודה על כל דבר הכי קטן שיש לי,
 כי את הכל אתה נתת לי ולא אף אחד אחר.
 תודה שאתה תמיד שומע את התפילות שלי, בורא עולם
 אני מבקש סליחה מעמקי ליבי אם היו פעמים שלא הערכת את מה
 שנתת לי, ובמקום לומר לך תודה רק התלוננתי,
 אני עפר ואפר ואתה כל העולם, אנא אל תרחק ממני לעולם. האומר תחינה
 זו מהלב הופך מידת הדין לרחמים, ויזכה לראות ניסים גלויים מבורא עולם.

תפילה להצלחה

רבונו של עולם !!! תן שאוכל לעמוד מול כל האתגרים שהנך מציב מולי.
 תן שתמיד אדע את הדרך הנכונה לצעוד בה, שלא אפספס שום פניה או
 אמעד במכשול. תן שיהיו עיניי פקוחות להבדיל בין הטוב לרע.
 תן שתמיד אדע מהי צורת העבודה הנכונה. ושלא אוותר לעולם על דרך
 התורה, שאעשה כל עבודתי מתוך אמונה שלמה, וידיעת האמת היחידה!
 תן שאדע לקדש שם שמייים!
 תן לי את הידע למצוא בקלות את השמחה שבעבודה, את המודעות על
 היעילות, את הכוחות לעבור את היום בצורה מנוצלת.
 שלא אגיע חס-ושלום למצב של חוסר מעש, לתחושת ייאוש, שלא אשאר
 בלי מילים כאשר אעמד מולם, שאדע תמיד להבדיל בין חברה לחניכה,
 בין כאב לכעס, בין כישלון לירידה.
 אבא, נושאת אני תפילה : שיהיו כל מעשי לשם שמים, שלא אזיק, לא
 אפספס, לא אוותר!
 אלא אצליח לבצע את ייעודי, באמת, באמונה ובתקווה, אמן.

לזיכרון עולם

לעילוי נשמת אבי מורי

ר' שלום אהרון חיים בן מרים

ירושלמי

שנפטר לאחר ייסורים קשים

בכ"ח טבת תשמ"ז

ת.נ.צ.ב.ה

וְאַתָּה לֵךְ לְקָץ וְתַנּוּחַ
וְתַעֲמַד לְגִרְלֶךָ לְקָץ
הַיָּמִין (דינאל יב, יג):

ברכת רפואה שלמה ושלווה

לראש משפחתנו

נעימה גולסטן בת חיית ירושלמי

מלך מלכים המלכים יתן לה רפואה שלמה רפואת הנפש ורפואת הגוף,
שפע טובה וברכה ותזכה לכל הברכות. הצלחה והרווחה בשקט ושלווה,
בשרות טובות ונחת מכל יוצאי חלציה

ולכל בניה, בנותיה, חתניה, כלותיה, נכדיה
וניניה

למשפחת עדנה וישראל דימנט וכל בני ביתם	למשפחת שושנה ושולם ישר וכל בני ביתם
למשפחת בנימין ורחל ירושלמי וכל בני ביתם	למשפחת שמואל וחיה ירושלמי וכל בני ביתם
למשפחת ליאורה ואהוד מזרחי וכל בני ביתם	למשפחת משה ונורית ירושלמי וכל בני ביתם
למשפחת יעקב ישראל ואפרת ירושלמי וכל בני ביתם	למשפחת לאה ואילן הירשנברג וכל בני ביתם
	למשפחת אריה וציונה ירושלמי וכל בני ביתם

"כִּי-בִי, יִרְבּוּ יְמֵיהָ, וְיִסְיֻפוּ לָהּ, שָׁנֹת זָמִים"

לעילוי נשמת

טוביה בן זאב	מרים בת רבי ולאה	שמואל בן יחזקאל וחנה
מכלוף בן יעקב	דוד בן שרה	חיית בת שלום ורחל
אהוד מיכל לילך וורד	דוד בן שמואל ומרים	אהרון חושכו בן יחזקאל
בני דוד	נפטר כז שבט תשס"ד	נפטר כ"ז ניסן תשמ"ד
אורלי בת ברכה	פלורה שושנה בת	סולטן חושכו בת רחמים
מנשה בן דינה	שמואל חיים	ומורבריד
יחזקאל בן דוד בקל	משה רוז בן חווה	נפטרה ז תשרי תשמ"ז
נבל"ע כ"ד תמוז	יהודה בן יעקב פלולי	יאיר בן איסטון
תשס"ו	נבל"ע י"ז תמוז תשס"ו	נפטר י"ג תשרי תשס"ג
הרה"ג יעקב בן	אהרן בן בנימין	ישראל בן זאב ערד
עובדיה		נבל"ע י אדר תשס"ז

להצלחה

בריאות איתנה	זיווג טוב והגון במהרה	למילוי משאלות לבו של
אריה בו נעימה	לבנותיו של אהרן עזרא	התורם האלמוני
גולסטן	בן אסתר	הצלחה לשירה בת חיה
לישראל בן יעל. יפה	להצלחת מתן בן חיה	ובני משפחתה
בת חנה וחנה בת		
גוהר.		
הצלחה לאהוד בן	הצלחה שלום חי	ברכת הצלחה ובריאות
חיה ובני משפחתו	ישעיהו בן חיה	למשפחת לוגסי
בריאות איתנה לחיה	לרפואה שלמה	בריאות איתנה לשמואל
בת פלורה שושנה	ללאה יפה בת נעימה	בן נעימה גולסטן ובני
ובני משפחתה	גולסטן.	משפחתו
יוסף ציון בן מרים		

תוכן מפורט לפי סעיפי השולחן ערוך

5	הסכמות
14	תוכן עניינים מקוצר
16	דברים אחדים
18	מבנה הספר
25	סימן רא: דיני המקוה ומימיו
26	סעיפים א-ג: מתי מקוה/מעין מטהרים
26	סעיף א: שיעור מקוה
31	סעיף ב1: טבילה במעין או נהר הזוחלים
33	סעיף ב2: זוחלים שמתערבים עם הנוטפים
37	סעיף ב3: נהר שפוסקים מימיו, טבילה במקום גידול הנהר
38	סעיף ג: מקוה שאוב
40	סעיף ד: מקוה עכו"ם
40	סעיף ד1: מקוה עכו"ם המושכר לישראל
41	סעיף ד2: מקוה חסרה שבא ומצאה מלאה, נאמנות ישראל
43	סעיף ה: דין הימים
43	סעיף ה: דין הימים, גל שנתלש, טבילה באויר
45	סעיפים ו-ט: כלים במעין או במקוה
45	סעיף ו: טבילה בכלי
47	סעיף ז: ביטול מתורת כלי
51	סעיף ח: מעין המקלח לכלי או על שפת הכלי
54	סעיף ט1: טבילת כלי בתוך כלי
56	סעיף ט2: טבילת כלים בתוך שק וקופה
57	סעיפים י-יד: מעין שהעבירו ממקום למקום
57	סעיף י: מעין שהמשיכו לבריכת מי גשמים
59	סעיף יא: מעין שהמשיכו על מקוה מים שאובים
60	סעיף יב: מעין שהעבירו על גב אחורי כלים
61	סעיף יג: מעין היורד מההר טיפין טיפין
62	סעיף יד: נוטפין שעשאן זוחלים
63	סעיפים טו-כד: פסול שאובים
63	סעיף טו1: לתת מים שאובים למקוה כשר או מעין
66	סעיף טו2: ג' לוגין מים שאובים למקוה חסר
68	סעיף טו3: ג' לוגין מים שאובים שנפלו מכמה כלים

- סעיף טו: ג' לוגין מידי אדם או רגלי בהמה 70
 סעיף טז: הספוג שבלועים בו ג' לוגין מים שאובים שנפל למקוה 71
 סעיף יז: מים שאובים בצד מקוה כשר 72
 סעיף יח: באיזה נקב פוסל מקוה השאוב למקוה הכשר 73
 סעיף יט: נפל לכל מקוה לוג ומחצה ונתערבו המקוואות 75
 סעיף כ: חשבון מים כשרים הנכנסים לבור מים שאובים 76
 סעיף כא: איך מטהרים מקוה שנפסל במים שאובים 78
 סעיף כב: איך מטהרים מקוה שנפלו לו ג' לוגין מים שאובים 79
 סעיף כג: רק ג' לוגין של מים פוסלים המקוה 82
 סעיף כד: ג' לוגין מי כבשים ושלקות שנפלו למקוה, ג' לוגין מי פירות 83
 סעיף כה: נתן סאה ונטל סאה במי פירות ובמים 85
סעיפים כה-כט: שינוי מראה המקוה 86
 סעיף כה: שינוי מראה כיצד 86
 סעיף כו: שינוי מראה חצי מקוה 88
 סעיף כז: נשתנה מראיו מחמת עצמו 89
 סעיף כח: שינוי מראה במעיין 89
 סעיף כט: יין לא פוסל מדין שאובים 90
סעיפים ל-לג: מקוה משאר דברים שאינם מים 91
 סעיף לו: מקוה משלג וברד 91
 סעיף לז: טבילה במקוה שלג לפני שהופשר 94
 סעיף לא: מקוה שאוב שהגליד 96
 סעיף לב: מקוה מים וטיט הרך 97
 סעיף לג: מקוה מיבחושים אדומים 99
סעיפים לד-מא: הבאת מים למקוה ע"י כלים / הווייתו בטהרה 100
 סעיף לד: איזה כלי פוסל המים מדין שאובים 100
 סעיף לה: הניח טבלא תחת הצינור להביא מים למקוה 101
 סעיף לו: הבאת מים ע"י צינור, גומות שבצינור 104
 סעיף לז: סילון רחב באמצע וצד בצדדים, חשש לגומא בצינור 105
 סעיף לז: הבאת מים ע"י גלגל עם כלים נקובים 107
 סעיף לז: הבאת מים דרך רעפים 109
 סעיף לח: המניח שק וקופה תחת הצינור 109
 סעיף לט: הווייתו ע"י אדם 110
 סעיף מ: כלי שניקב בשוליו מבטל דין כלי 111
 סעיף מ: כלי שניקב בצדדין צריך שפופרת הנוד וחיבור לקרקע 112
 סעיף מ: אופן ניקוי המקוה שלא יפסל 114
 סעיף מ: ניקוי המקוה שהוא מעיין 115
 סעיף מא: המניח כלים לקבל מי גשמים לדעת/שלא לדעת 118
 סעיף מא: ישובור הכלי או יהפכנו אבל לא יגביהנו 120

- סעיפים מב-מג: המניח כלים ונתמלאו מי גשמים** 121
- סעיף מב: המניח קנקנים בראש הגג לנגבם 121
- סעיף מג: הסייד ששכח עציץ במקוה, המסדר קנקנים במקוה 122
- סעיפים מד-מט: המשכה** 124
- סעיף מד: אופן ההמשכה 124
- סעיף מד2: המשכת מים שאובים למקוה שיש בו רוב כשרים 127
- סעיף מה: שיעור המשכה 128
- סעיף מו: המשכה על גבי קרקע 129
- סעיף מז: מעיין שנובע ונתייבש 131
- סעיף מח1: המשכה ע"י דבר המקבל טומאה 132
- סעיף מח2: המשכת מים שבאו מדבר המקבל טומאה 134
- סעיף מט: המשכה ע"י דבר המקבל טומאה במעיין 135
- סעיפים נ-נא: זחילת מי המקוה** 137
- סעיף נ1: מקוה שנפרץ אחד מכתליו 137
- סעיף נ2: זחילה כשהמים חוזרים למקומם, סתימת הנקב 140
- סעיף נא: זחילה שאינה ניכרת 142
- סעיפים נב-ס: עירוב והשקת מקוואות** 143
- סעיף נב1: השקת מקוה פסול או חסר למקוה כשר 143
- סעיף נב2: השקה לרגע, נסתם הנקב 145
- סעיף נב3: צירוף נקבים דקים לשפוררת הנוד, לחפור מקוה בצד נהר 146
- סעיף נג: השקה למקוה שאוב 149
- סעיף נד: נסדק הכותל בין שתי מקוואות 150
- סעיף נה: שתי מקוואות כשרים חסרים ואחד שאוב שנתערבו 153
- סעיף נו: שתי מקוואות חסרים שנתערבו 155
- סעיף נז: גומות הסמוכות למקוה ורגלי פרסות בהמה 156
- סעיף נח: חורי המקוה 158
- סעיף נט: עוקה שבמקוה 158
- סעיף ס: ג' גממיות שבנחל – השקה בזחילה 160
- סעיפים סא-סב: אופן טבילה במקוה** 162
- סעיף סא: טבילה שלא כדרך גדילתו 162
- סעיף סב: קפיצה למקוה, שנים הטובלים בזה אחר זה 163
- סעיפים סג-סד: טבילת בגדים במקוה** 165
- סעיף סג: הטבלת בגדים וכלים 165
- סעיף סד: הטבלת כלי עור (כר או כסת), הטבלת בגד נקוב (קופה ושק) 167
- סעיפים סה-עד: ספקות במקוואות וטבילות** 168
- סעיף סה: מקוה שמוחזק שמימיו מתמעטים 168
- סעיף סו: מקוה מרודד 169
- סעיף סז: ספק מים שאובים – טהור 172
- סעיף סח: ספק אם נפסל המקוה 172

173	סעיף סט: מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא
174	סעיף ע: צינור המקלח למקוה והמכתשת בצידו
175	סעיף עא: ספק כנגד חזקת טומאה, ספק דרבנן, ספק טבל
177	סעיף עב: תליה בנפילת מים שאובים, תליה למפרע
178	סעיף עג: ספק לאיזה מקוה נפלו ג' לוגין מים שאובים
179	סעיף עד: מקוה הנמצא
180	סעיף עה: מקוה מים חמים
180	סעיף עה: מים חמים למקוה, חמי טבריה, רחיצה אחר טבילה
183	* עיונים
194	* שאלות חזרה ממבחני הרבנות
210	סימן רב: דברים החוצצים בטבילה
217	מקוה ואוצרותיו
217	חומרות בעשיית המקוה
217	הצורך באוצרות במקוואות
219	שיטת אגרות משה
220	שיטת חזון איש
220	שיטת הרש"ב (מקוה חב"ד)
221	שיטת חלקת יעקב
221	שיטת בעל משנה הלכות
221	שיפור שיטת חלקת יעקב
222	אוצר מי גשמים
226	לזיכרון עולם
229	תוכן מפורט לפי סעיפי השולחן ערוך
233	מקוואות הלכה למעשה
240	מקוואות ומאגרי מים
247	מקוואות עתיקים

(ב). איסוף מי גשמים

אחת המשימות הקשות היא לאסוף במשך החורף מי גשמים, ולאגור אותם לצורך השימוש במשך השנה.

שיטה בפחות טובה היא לעשות חור בגג כדי שמי הגשמים יבואו אליו ישירות, ומשם זורמים המים לאוצר מי הגשמים.

מי הגשמים יורדים במדרון הגג לארובות, משם מתנקזים לצינור המוביל לאוצר הגשמים שליד המקוה. על הגג ישנו מכסה הבור של מי הגשמים.

יש להזהר שלא יהיו כלים על הגג, שמא יתמלאו מי גשמים וישפכו אותם לאוצר מי הגשמים.

מאחורי הקלעים – פתחים לאוצרות המקוה. מי הגשמים מוזרמים לאוצר ההשקה והזריעה.

ג. אוצרות המקוה

מי הגשמים משמשים בסיס לבניית אוצר ההשקה ואוצר הזריעה. ראה בפרק אוצרות המקוה.

מי הגשמים הבאים מאוצר מי גשמים נכנסים לתעלות המשכה. תעלה ימנית מובילה את המים לאוצר השקה, תעלה שמאלית מעבירה את המים לאוצר זריעה. ראה נקבים בתעלות ההמשכה.

לאחר מילוי אוצר הזריעה במ' סאה מים גשמים, מזרימים מי ברז (שהם שאובים) בתעלות ההמשכה לאוצר הזריעה, שממנו נשפך למקוה הטבילה.

(ד). ריקון וייבוש

ייבוש הרצפה והקירות
לאחר הרקת מי המקוה (ע"י משאבה)
נוהגים לייבש המקוה ע"י סמרטוטים היטב
היטב.

משאבת ואקום
נוהגים שלא לעשות נקב במקוה להוצאת המים
(שיתכן שהפקק מקבל טומאה, או תהיה
זחילה כשהפקק לא סותם היטב וכו'), אלא
מרוקנים המים ע"י משאבה (ספר המקוואות
לאדריכל יוסף שנברגר).

כאן ירד הרב למקוה עם פנס לראות אם
אכן לא נשארה רטיבות, פעמים אף
מורידים למקוה מאורר ולייבוש נוסף.

המקוה לאחר ייבושו

(ה). מילוי המקוה

שפיכת כלור למקוה
לאחר מילוי המקוה שופכים למקוה כלור כדי
לשמור מפני זיהומים

מילוי המקוה מאוצר הזריעה (חור העליון). יש
הנוהגים לחומרה, אחר כך גם לעשות השקה
(החור השמאלי תוך המים)

מדרגה אחרונה צריכה להיות רחבה יותר
(50 על 50 ס"מ), כדי שיוכלו קצרי הקומה
לטבול שם (ספר מקוואות).

מילוי האוצרות ממי גשמים

(ו). חשישות

18

צינור המוביל מי גשמים מהגג לאוצר מי גשמים.
תוספתא (מקוואות ה, ד): ואם נכפף הסילון (שמוביל
מים בין מקוואות) כל שהוא – פסול. כ"פ הראב"ד
(לאפוקי הרמב"ם שלא חשש).

17

אין לסתום נקב בבדים שמקבלים
טומאה. זהו שסתום שעשוי מגוש
אחד, שאין לו בית קיבול, ולכן אינו
מקבל טומאה.

20

שסתום אוצר מי גשמים

אוצר מי הגשמים מכיל כ 30 קוב מים, כך שלא
מספיק לסתום בפקק רגיל. ולכן סותמים ע"י
טבלה עם ברגים, ונמצא כשפותח הברגים הוי
גרמא להבאת המים, ולא הוי ע"י אדם

19

אוצר השקה מלוכלך

בדרך כלל מחלפים את מי אוצר ההשקה
פעם השנה, במשך השנה מתלכלך האוצר
מאוד, כתוצאה מהחיבור למקוה, דבר
שאינו בריא.

ז. פתרונות

22

צינור בלא כיפוף
כדי שהצנור שמוביל מי גשמים לא יהיה לו
בית קיבול, עשו צינור באלכסון, שלא
מתכופף, כנ"ל

21

פתיחת הנקב ע"י גרמא
יש החוששים שעל ידי פתיחת נקב האוצר למקוה
הוי הווייתו ע"י אדם. ולכן שמים קרש מול פקק
הנקב, וכשמסירים הקרש נפתח הפקק והוי
גרמא.

24

פילטר לניקוי המים
ראה עיונים-1 בעניין כשרות הפילטר

23

מקוה חב"ד
אחד הפתרונות שלא יהא אוצר ההשקה מלוכלך,
הוא מקוה על גבי מקוה. ראה שיטת הרשב"ב
בפרק אוצרות המקוה.
ראה בריצפת המקוה ריבוע המכסה את האוצר
שמתחת. שים לב יש שני נקבים.